

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA BEDEN EĞİTİMİ DERSİNİN ÇOCUĞUN AHLAKİ
GELİŞİMİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Elif Dilara GÜLER

Danışman

Yrd. Doç. Mehibe AKANDERE

Bu tez aşağıda isimleri yazılı tez jürisi tarafından/...../2006 günü sözlü olarak yapılan tez savunma sınavında oybirliği* ile kabul edilmiştir.(SB.E Yön. Kur. Karar Tarih ve No :.....)

Tez Jürisi : Jüri Başkanı İmza
Danışman İmza
Üye İmza
Üye İmza
Üye İmza

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU**

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA BEDEN EĞİTİMİ DERSİNİN ÇOCUĞUN
AHLAKİ GELİŞİMİNE ETKİSİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

**Danışman
Yard. Doç. Dr. Mehibe AKANDERE**

**Hazırlayan
Elif Dilara GÜLER**

Konya-2006

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	1
2.LİTERATÜR BİLGİ.....	2
2.1Ahlak'ın Tanımı.....	2
2.1.1.Ahlaki Gelişime Ve Ahlaki Yargıya İlişkin Kuramsal Görüş.....	5
2.1.2.Ahlak Gelişimine Etki Eden Faktörler.....	6
2.1.2.1. Yaş Faktörü.....	6
2.1.2.2. Cinsiyet Faktörü.....	6
2.1.3. Gelişim Psikolojisi Perspektifinden Ahlaki Gelişim ve Ahlaklılık.....	7
2.1.4. Ahlaki Yargı Basamakları.....	8
2.2.Sporun Tanımı.....	18
2.2.1.Spor ve Ahlak.....	22
2.2.2.Beden Eğitimi Dersinde Sporun Yanında Ahlak Eğitimi.....	25
2.3 Fair Play.....	33
3.MATERYAL VE METOT.....	39
3.1.Materyal.....	39
3.2.Metot.....	39
4.BULGULAR.....	41
5.TARTIŞMA VE SONUÇ.....	44
6.ÖZET.....	48
7.SUMMARY.....	50
8.KAYNAKLAR.....	52
9.EKLER.....	58
10.ÖZGEÇMİŞ.....	63
11.TEŞEKKÜR.....	64

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Basamakları.....	10
Tablo 2: Genel Olarak İlköğretim Okulları II. Kademe Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Düzeyleri.....	41
Tablo 3: Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeyleri.....	41
Tablo 4: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	42
Tablo 5: Spor Yapan Öğrencilerin Branşlarına Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	42
Tablo 6: Spor Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	42
Tablo 7: Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	43

1. GİRİŞ

Toplumda kabul gören kültürel ve ahlak değerlerin bireyler tarafından benimsenmesi, bireyin içinde yaşadığı bu toplumda kendisinden beklenen görev ve sorumlulukları bu değerler içinde yerine getirmesi, sağlıklı toplumların var olmasını sağlayacaktır.

Para kazanmak toplumun hemen her kesiminde vazgeçilmez bir değerdir. Spor yapmakla yola çıkıp sporu meslek olarak seçen bir kişinin, meslek ahlakı çerçevesinde sporu özümsemesi, sporun mantalitesine uygun tutum ve davranışların yaşama geçirilebilmesi, içinde yaşadığımız toplumsal süreçte oldukça zordur. Bir sporcunun performansı, söz konusu olunca bütün yaşamı başkalarına denetim altına alınır. Bundan dolayı sporcu, normal insanın yaşama haklarına sahip değildir.

Okullarımızda beden eğitimi derslerinde öğretmenlerin, geleceğin sporcuları olarak kabul ettiğimiz sporcu öğrencileri, ahlaki gelişimlerine önem vermeleri gerektiği bir gerçektir.

İnsan davranışlarının ahlaki temellere göre şekillendirilebilmesi için, eğitim önemli bir olaydır. Eğitim bir yöntem işidir, eğitimin ilk amacı, öğrencileri topluma faydalı iyi bir insan olarak yetiştirmektir (Hayat Ansiklopedisi 1973). İyi insan başkalarına zarar vermeyen, onların haklarına saygı gösteren, toplumun değerlerine, örf, adet ve geleneklerine göre hareket edebilen insandır. Bunun için de, iyi bir ahlaki terbiye şarttır. Ahlak terbiyesinde amaç kesin, dış tesirlerden uzak, vicdanına uyarak karar veren ve hareket eden insanları yetiştirmektir (Şemin 1954). Bu da ancak, aileden alınan ahlaki değerler ve okullarımızda uygulanacak iyi bir eğitim politikasıyla mümkün olabilir. Bu konuda beden eğitimi dersleri de en etkili alanlardan birisidir.

Spor ve ahlak alanları arasındaki ilişkiler bilimsel olarak çok az ele alınmıştır. Genelde sporda ahlaktan, ahlaki davranışlardan söz edilir. Fakat bu hususta ülkemizde bilimsel olarak yazılmış eser sayısının maalesef çok az olduğu da bir gerçektir.

Bu konuda ve sporla olan ilgisi alanında yapılan çalışmaların azlığı nedeni ile bu çalışmanın katkı sağlayacağını ümit ederim.

2.LİTERATÜR BİLGİ

2.1.Ahlak'ın Tanımı

Ahlak yüzyıllardır filozoflar tarafından incelenen, hakkında bir çok varsayımlar, fikirler ortaya konan, yorumlar yapılan bir kavramdır.

Arif Hikmet Par'ın Osmanlıca Sözlüğün'de, ahlak Arapça "hulk" un (= "huy") çoğulu, insanın doğuştan getirdiği ya da sonradan eğitimle kazandığı, ruh ve gönül durumu, huyları demektir. Hulk ise aynı sözlüğe göre; yaradılıştan gelen huy, manevi nitelik (iyi ya da kötü huy) demektir (Par 1984).

Ali Püsküllüoğlu'nun Türkçe Sözlüğü'nde ahlak, "1. İnsanın doğuştan getirdiği ya da sonradan kazandığı bir takım tutum ve davranışların tümü. "2. Kişide huy olarak bilinen nitelik; iyi ve güzel olan nitelikler. 3. Toplum içinde bireylerin uymak zorunda buldukları davranış biçim ve kuralları. 4. Ahlakbilim, etik " anlamlarına gelir (Püsküllüoğlu 1994).

Orhan Hançerlioğlu'nun Toplum Bilim Sözlüğü'nde ahlak "Belli bir toplumun belli bir döneminde bireysel ve toplumsal davranış kurallarının bütün ve toplumsal bilinç biçimidir" şeklinde tanımlanmıştır (Hançerlioğlu 1986).

Türkçe sözlüklerde ahlak sözcüğü, öncelikle bireyin karakter özelliklerini ya da karakterini ifade etmek için kullanılmaktadır. Doğuştan ve sonradan eğitimle kazanılabilen huylar ya da karakter özellikleri. Ancak böyle bir anlayış, bir karakter özelliğinin doğuştan geldiği ve bir daha değişmeyeceği görüşüne dayandırıldığında ahlak gelişimi reddedilerek, suça yönelik davranışların genetiğe dayandırılmasına böylece de yanlış ve ırkçı bir bakış açısını destekleyen bir özellik içerebilir. Duden sözlüğünde verilen Almanca ahlak (moral) tanımı ise daha çok toplumsal yönün vurgulanıyor oluşu dikkat çekicidir. Bu nedenle belki de daha çok "sosyolojinin ve felsefenin" konusu olarak varsayılabilecek ahlak kavramının neden psikolojinin de konusu olabileceği sorusu akla gelebilir.

Heidbrink bu konuyu şöyle açıklamaktadır.

Psikoloji bilimi açısından önemli olan, ahlak kavramının "ahlaki davranış" olarak tanımlanmasıdır. Ahlaki davranış, bir toplumun ahlaki normlarından bağımsız olarak varolmayacağından, bunlar psikoloji bilimi açısından da daha az önemli değildir. Ahlaki davranıştan söz ettiğimizde, ahlaki normlar sistemi için belli ölçüde "çevreye" ait olan ve ondan belli ölçüde etkilenen bireyin açısından bakmış oluyoruz. Burada Duden sözlüğündeki

tanımda olduğu gibi, bireysel ahlak salt davranışla sınırlandırılmamalı, ahlaki düşünme ve bilinç süreçlerini de içermelidir. Bu nedenle bir grubun ahlaki daha çok toplumsal ahlak olarak değerlendirilmelidir. Ahlaki bilinç ve ahlaki davranış anlamında ahlak kavramı toplumsal ahlakın birey tarafından yeniden oluşturulması olarak anlaşılmalıdır (Çiftçi 2001)

Herbart'a göre, "eğitimin bütün ödevi 'ahlaklılık' kavramında toplanabilir. İnsanın ve eğitimin en yüksek amacı olarak ahlak her zaman genel kabul görmüştür." (Garz 1998). Ahlaklı bireylerin gelişimi ise ahlaklı bir toplumun gelişimi olmadan asla tam olarak gerçekleşemez. (Kohlberg 1984b).

Eğitimin amacı gelişimdir. Yani bireyde doğuştan varolduğu kabul edilen potansiyellerinin gelişmesi, açığa çıkmasıdır. Bu bireyin en temel hakkıdır. Eğitim, dışardan belirlenen ideolojik bir amaç doğrultusunda bireyin manipule edilmesi değil, kendi içindeki potansiyeli yönünde gelişebilmesi için bireye uygun koşulların sunulmasıdır. Ahlak eğitim açısından bu koşullar, rasyonel, eleştirel düşünmeyi ve otonom davranışı teşvik eden, içinde bulunduğu grup üyeleri ile birlikte (okuldaki bütün öğrenciler, öğretmenler, müdürlerle birlikte) ortak yaşama ve bireysel gelişme özgürlüğünü azami garantileyecek, ödül ve ödevlerin eşit dağıtıldığı, kuralların, yönetmeliklerin ortaklaşa oluşturulduğu, tüm üyelerin eşit katılım haklarının bulunduğu, şeffaf, saydam bir dayanışma ortamıdır(Çiftçi 2001).

Ahlak; sanki yaratılıştanmış gibi olup da sonradan kazanılmış özellikleri gösterir. Bu sebeptendir ki, ahlakın bir deruni (sübjektif), bir de davranış, fiil ve hareket (objektif) yönü vardır. Hangi yönüyle ele alırsak alalım, ahlak kavramının insanla ve insan davranışlarıyla ilgili olduğunu görürüz (Erdem 1994).

Bireyin doğumdan başlayarak sosyalleşme süreci içerisinde toplumca uygun olan kural ve kalıplara uyulması doğrultusunda yakın çevresi tarafından yönlendirildiği gözlenir. Gerek anti-sosyal dürtülerin sosyal biçime dönüşmesi, gerek bireyde varolan fazla enerjinin boşaltılması, gerekse uygun olan davranış kalıplarının öğrenilmesi için çocuk önceleri oyunu daha sonra da sporu kullanır (Yavuzer 1991).

Başkalarıyla münasebet olmadan, ahlaki zaruret olmaz. Bundan dolayı, okulun her şeyden önce gençleri sosyalleştirmeyi göz önünde bulundurması, bilhassa toplumumuz için çok önemlidir (Şemin 1979).Okul bunu en iyi şekilde beden eğitimi dersi ile yerine getirebilir. Bu ders sosyal ilişkilerin kurulabileceği iyi bir ortam sağlayabilir. Çünkü okulda öğrencilere grup halinde çalışabilme, işbirliğini geliştirme, başkalarına, yasa, töre ve geleneklere saygı

gibi ahlaki değerleri verebilen ender derslerden biri de, beden eğitimi dersidir. Bu ders oğrencilerin oğzürce kendilerini yaşıyabilecekleri ortamı hazırlayabilecek niteliktedir.

Ahlak, insanların toplum içindeki davranışlarını, birbiri ile ilişkilerini düzenlemek amacı ile konulmuş, kabul edilmiş kurallar olarak tanımlanabilir. Bu kurallar genellikle yazılı olmayıp hukuk düzeninden bu yönü ile ayrılır; ama ahlak ve hukuk zaman zaman özdeşleşen, toplumun uyduğu kurallardır. Bu bakımdan, sporcuların da uyması gereken kuralların başında ahlak kuralları bulunmaktadır (Öztürk 1991).

Büyüklerimiz “insanın nefsini iyi sevk ve idare edebilmesi, bir kale fethetmesinden daha önemlidir” diyerek ahlakın önemini anlatmak istemişlerdir.

Ahlakın ve terbiyenin en önemli gayeleri;

1. Biyolojiden gelen kuvvetleri, cemiyete zararlı bir hale getirmemek,
2. Bu kuvvetlerin yeteri kadarını biyolojik ihtiyaçlarımıza verip fazlasını bir içtimai ülkünün tahakkuk ettirilmesine ayırmaktır (Balaban 1949).

Ahlak felsefe sözlüğünde tanımlandığı şekli ile bireysel ve toplumsal davranış kurallarını tümüdür (Hançerlioğlu 1986).

Ahlak, nefsin düşünüp taşınmadan kendi fikirlerini ortaya koymasını sağlayan durumdur. Bu durum ikiye ayrılır; birincisi mizaçtan kaynaklanan; çabuk öfkelenen, bağırان, çağırان, hoşа giden ufacak bir şeyden kahkahalarla gülen kişilerde görülür, öbürü de alışkanlık ve eğitimle kazanılan ahlaktır. Başlangıçta bu düşünüp, taşınma ile meydan gelir ve gittikçe bir alışkanlık ve huy haline gelir (Miskeveyh 1983).

İnsanlar bir arada yan yana yaşamasalardı, ahlaktan da söz edemezdik. Çünkü ahlak insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konmuş kaidelerin bir bütünüdür. Kısaca ahlak, insanlar arası münasebetlerin, yani toplum hayatının gerektirdiğı davranışlarla ilgili bir kavramdır. İnsana ahlaki şahsiyetini veren asıl yer, onun yakın çevresidir: ailesindeki büyükler, okuldaki oğretmenleri, ve birlikte bulunduğu arkadaşları (Güngör 2000).

7-8 yaşlarına kadar çocuklar, kuralların kendilerine yaptığı etkiye göre ahlaki yargıları değerlendirirler. Ahlak kuralları yetişkinler tarafından çocuklara zorla verilmiş mutlak değerler olarak algılanırlar. Çocuk herhangi bir davranışın kötü olduğunu anlamadan yetişkinin verdiğı emirlere göre hareket eder. Bir şey yapmak kötüdür, çünkü onun kötü olduğunu yetişkinler söylemiştir. 11-12 yaşlarında çocuk ahlak kurallarını kendi vicdanının verdiğı bir karar şeklinde kabul etmeye başlar (Hesapçioğlu 1994).

Genel anlamda ahlak, bir toplum içinde yaşayan insanların uymak zorunda oldukları davranış kurallarının tümünü oluşturur (Kasap 1991).

Çocuğun karakterinin oluşmasında da ahlaki değerler önemli yer tutar. “İlkel benlik emrindeki çocuk, bazı yasaklarla karşılaştığında ilk çatışma ortaya çıkar, bir yandan ilkel benlik dürtüsü, öte yanda ceza ve ödül mekanizması. Yasaklara uyduğu takdirde ödüllendirilecek, yani ilkel benlik değişik bir şekilde doyuma ulaştırılacak, uymadığı takdirde cezalandırılacaktır. Çocuk bu şekilde ilk ahlak değerleri ile karşılaşacaktır. Bu değerlere uyum gösterdiği sürece sevinecek, ödülleri alacaktır. Aldığı ödüller parasal değeri olan ödüller olduğu gibi, sevgi, güven, beğenilme gibi manevi değerler de olabilir (Başer 1998).

Ahlak anlayışı toplumdan topluma değişmektedir. Hatta aynı ülkede yaşayan insanların bile; yaşadıkları çevreye, yöreye göre ahlak anlayışı değişkenlik göstermektedir.

Toplumların ahlak değerlerini oluşturan kurallar o toplumda yaşayan insanların değer verdikleri kişilerin davranışları ile büyük ölçüde etkilidir (Kasap 1991).

Amerika’da yapılan çalışmalar sonucunda, ahlaki standartların öğrenilmesinde aile, öğretmen, yaşlılar ve medyanın etkisinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wagner 1996).

2.1.1.Ahlaki Gelişime Ve Ahlaki Yargıya İlişkin Kuramsal Görüş

Spinoza’ya (1632-1677) göre, varolan her şey hem doğa hem de Tanrı olan bir sistemin parçasıdır ve bu sistemin zorunlu kurallarına insanların da uyması gerekir (Kaya 1993).

J.J. Rousseau’ya (1712-1778) göre, çoğunluğun kararı azınlıkta kalan içinde genel iradeyi temsil ettiğinden, bütün insanların paylaştığı ortak bir iyi olmalıdır. Dolayısıyla insan eğilimlerine değil, aklına danışmalıdır (Kaya 1993).

Kant’ın (1724-1804) ahlak kuramında, ahlak kuralları kesin olmalıdır. Yani, insanların duygu ve arzularından bağımsız bütün akıl sahibi insanlar için geçerli olmalıdır (Kaya 1993).

Hegel (1770-1831) ahlak ile kişisel çıkarı bağdaştırmanın ancak yeni bir toplum biçimiyle mümkün olacağı görüşündedir (Kaya 1993).

Marx’a (1818-1883) göre, ancak özel mülkiyetin kalkması ile insan doğası değişebilir. Böylece birey ile toplumun uyumu sağlanarak ahlakın başlıca sorunu çözülebilir (Kaya 1993).

Nietzsche (1844-1900) yeni bir “üstün insan” ülküsü ortaya çıkarmıştır. Üstün insan, varolan değerlerin dışına çıkan ve yeni değerler üreten kişidir. Nietzsche ve varoluşçuluk akımı, yaşadıkları toplumu eleştirerek ahlaktan bağımsız, özgür bir yaşam biçimi önermiştir (Kaya 1993).

2.1.2. Ahlak Gelişimine Etki Eden Faktörler

2.1.2.1. Yaş Faktörü

Cinsiyet grupları ve yaş farklılıkları, gelişimin farklı açılarının incelenmesi ve ergenliği daha iyi anlayabilmek için kullanılabilir. Genellikle bu farklılık okul düzeyi göz önünde bulundurularak incelenir. 7-8 ve 9. sınıf öğrenciler erken ergenler, lise öğrencileri geç ergenler olarak tanımlanır. Farklılaşma genellikle yaşa bağlıdır, 10-14 yaş grubu, erken ergen grubu ve 15-19 yaş grubu, geç ergen grubu olarak belirtilmiştir. 10'dan 12 yaşa kadar ergenlik öncesi; 13'den 16 yaşına kadar erken ergenlik ve 17'den 21 yaşına geç ergenlik olarak üç dönemden söz edilmiştir.

8 yaşındaki çocuklar, yetişkin yasalarına uyar

8-10 yaşları arasında işbirliğine duyulan istek sonucu, karşılıklı ilişkiler toplumsal gerçekler önemli yer tutmaya başlar.

12 ve 14 yaşları arası eşit adalet (equity) evresi başlar. Piaget, eşit adalet (equity) bireyin içinde bulunduğu toplumsal kurallar çerçevesinde davranma olarak tanımlar. Bunların sonucunda Piaget, iki tür ahlak yargısı tanımlamıştır. Bunlar: yetişkinin ahlaki kurallarına uyumu içeren bağımlı ahlak ile, 11 ve 12 yaş civarında, zihinsel yapının gelişimine ve akranlarla eşit koşullarda yaşanan etkileşime bağlı olarak gelişen bağımsız ahlaktır (Saylağ 2001).

2.1.2.2. Cinsiyet Faktörü

Erkeklerin ve kızların seçtiği arkadaş grupları; çocukluk ve ergenlik döneminde farklıdır. Ergenlik döneminde kızlar, çocukluklarına göre, birbirlerine daha fazla önem vermeye başlarlar.

Ergenliğin getirdiği fiziksel ve sosyal değişimlerin üstesinden gelmeye çalışan bireyler, cinsiyet rollerine ait sorumlulukları taşımaya başlar. Bu süreçte ergenlik bazı dönemlere ayrılır. Erken ergenlik, bireylerin kendilerine ait fiziksel ve sosyal özelliklerinin

geliştiği aile bağlarının, arkadaşlık ilişkilerinin arttığı, sosyal kural ve geleneklerin kazanıldığı dönem olarak belirtilir.

Giligan, Kohlberg'in ahlaki gelişimi üzerine eliştirilerde bulunduğu görüşünde, kızların ahlaki gelişim aıların, erkeklerin ahlaki gelişim açılarına göre daha az değer verildiğini belirtmiştir. Bu görüşüyle, Kohlberg'e ait çalışmalarda, erkeklerin ahlaki gelişim aşamalarının kızların ahlaki gelişim aşamalarına göre daha detaylı incelendiği savunur (Saylağ 2001).

2.1.3. Gelişim Psikolojisi Perspektifinden Ahlaki Gelişim ve Ahlaklılık

Araştırma konularının seçiciliği ve farklı araştırma yönelimlerinin heterojenliğine rağmen, çeşitli ahlaki gelişim araştırma yaklaşımlarında ortak görünen, (olgun) ahlaklılığın tanımına ilişkin st kriterler arandığında genel olarak farklı yaklaşımları temsil eden üç ayrı kriterden söz edilebilir. (Trautner 1991).

1. Normların içselleştirilmesi; yani dışsal kontrol, zorlama olmadan normatif yükümlülüklerin ya da gerekliliklerin yaşanması-yerine getirilmesi ya da bireyin kendisi tarafından savunulan bir norma uyma (davranışçı ve psikoanalitik yaklaşım)
2. Adalet duyarlılığı; bir sosyal sistemdeki ödül ve cezaların ya da kaynakların alış-verişi ve paylaşımına dair kurallar hakkındaki adalet bilinci ve duyarlılığı (bilişsel ahlak gelişimi yaklaşımı)
3. Kendi ihtiyaç ve çıkarlarını geri çekme – vazgeçebilme; karşılıklı sorumluluk bazında başkalarına karşı kendi ihtiyaç ve çıkarlarından vazgeçme; eşduygunun (empati), suçluluk duygularının hissedilmesi; bir başkasına yardım edildiğinde ya da ona zarar verilmediğinde söz konusu olan manevi tatmin denilen duyguların yaşanabilmesi durumunu ifade eder (sosyal – psikoloji yaklaşımı),

Belirli bir davranış (yardım etmek, yalan söylemek gibi) kinde içinde ele alındığında ahlaklı ya da ahlaksız olarak sınıflandırılmaz. Bir başkasına yardım etmek egoist motiflerle (rneğin, diğerinin minnettarlığını garantilemek ya da kendi üstünlüğünü sergilemek), bir yalan (“beyaz yalan”) genellikle başkasına acı vermemek gibi iyi bir amaca hizmet ediyor olabilir. Ancak, bir davranışın yukarıda söz edilen kriterleri doldurup doldurmamasına göre ahlaki ya da ahlaksız olarak sınıflandırılması mümkün olabilir.

Kohlberg'e göre bilişsel bir yetenek olan ahlak, bireyin kendisinin belirlediği ve aynı zamanda evrensel ilkelerle örtüşebilecek düzeydeki ilkelere göre yargıda bulunması, kararlar alması ve bu doğrultuda da davranabilmesi yeteneğidir. (Kohlberg 1968)

Kohlberg'in ahlaki yargının kültürel ve etik evrenselliğine olan ilgisi, onu bütün bireylerin kendi özel amaçlarının farklılığına rağmen birleşebilecekleri bir asgari müşterek değer arayışına götürmüştür. Ahlakın evrensel bir karakteri olduğu tezini iyi kanıtlayabilecek olan değer adalet, ahlakın adalet odaklı olarak tanımlanmasıdır. Rawls ve Kohlberg için iyi ve ideal tasarımları önemsiz değildir. Ancak bunları ahlaklılığın çekirdeği ve ahlaki sorunların uygun bir ele almış biçimi olarak görmezler. Onlara göre, bir arzu olarak iyiye ve mükemmelliğe ulaşma çabası, iyinin ve mükemmelin nasıl tanımlandığından sonra gelir. Ahlaki duruş kişilerarası ve karar verilebilir bir nesnellik arar. Ahlakın adalet boyutuna yapılan vurgunun en önemli nedeni, adaletin ahlaki yargının yapısal açıdan en güçlü ve belirgin özelliği olmasındandır. Hem Piaget hem de Kohlberg için adalet insanlar arası etkileşimin yapısını oluşturmaktadır (Kohlberg 1984a). Eğer ahlaki yargının gelişiminin adalet yerine kişilerarası ilişkilerde söz konusu olan bağlılık, sadakat, dürüstlük gibi değerlere ve erdemlere, normlara bağlı olduğu düşünülse idi, o zaman genel bir adalet faktörü değil, belirli normların gelişimin açıklayan faktörler bulunurdu. Kohlberg'in ahlaki yargı basamaklarına ve bu basamakların ampirik araştırmasında adalet odaklanmış olması, onun ahlakın alanının daha geniş başka kavramlara yayılmasını reddettiği anlamına da gelmez. Ancak ona göre Giligan ve diğerlerinin bu arayışlarda ulaşacakları yer, yumuşak gelişim basamakları olarak tanımlanabilecek modellerdir. (Kohlberg 1984a, 1984b).

Kohlberg'e göre onun teorisi, Kant'ın rasyonalizminden farklı olarak duyguları tamamen dışta bırakmaz, ahlaki yargının ya da adaletin temel bileşeni olarak duygular reddedilmez. İnsan onuruna saygı ya da insanlar arası sorumluluk söz konusu olduğunda duyguların rol oynadığı kabul edilir, ancak ona göre duygular bilişsel süreçlerle yapılanmışlardır. Bilişsel olarak yapılanmış bir duygu, yeri geldiğinde kurbanı duyulan empati, ezene duyulan hınç, başkalarının iyiliğine angajman ve sorumluluk alma biçiminde kendin dışı vurabilir (Kohlberg 1984b).

2.1.4. Ahlaki Yargı Basamakları

Aşağıdaki tabloda ahlaki yargının, her biri kendi içinde iki basamağa ayrılan üç düzeyi sunulmaktadır. Her basamak aşağıdaki üç soru dikkate alınarak açıklanmıştır.

- 1) Hangi davranış biçimi doğrudur?
- 2) Neden o doğrudur? Ve
- 3) Farklı basamaklardaki yargı oluşumunda mevcut olan sosyal-ahlaki perspektifler nasıldır.

Aşağıda Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Basamakları tablo olarak verilmiştir (Kohlberg 1986).

DÜZEY VE BASAMAK	BASAMAĞIN İÇERİĞİ		BASAMAĞIN TOPLUMSAL PERSPEKTİFİ
	DOĞRU NEDİR? DAVRANMANIN SEBEBLERİ	DOĞRU	
<p>I.DÜZEY: GELENEK ÖNCESİ</p> <p>1.Basamak</p> <p>Heteronom Ahlak</p>	<p>Çiğnenmesi durumunda ceza gerektiren kuralara uyma. Öz değer olarak itaat. Kişilere ve eşyalara fiziksel zarar vermeme</p>	<p>Cezadan ve otoritenin üstün iktidarından uzak durma</p>	<p>Ben merkezi bakış açısı: Söz konusu olan kişi kendisinininkinden farklı olan çıkarları göz ardı eder ya da onları tanımaz. Ya da iki farklı bakış açısını birbiriyle ilişkilendiremez. Eylemler sadece dış görünüşe göre yargılanır ve onların ardındaki niyete bakılmaz. Kendine ve otoriteye ait perspektifler birbirine karıştırılır.</p>
<p>2.Basamak</p> <p>Bireysellik, Araca/çıkara dönük hedef ve alış-veriş</p>	<p>Kurallara; kişinin çıkarına hizmet ediyorsa uymak. Kendi çıkar ve ihtiyaçlarını tatmin etme ve diğer kişilerin aynı şeyi yapmalarını sağlamak. Adil olan eşit şartlardaki bir anlaşma, iş alış-veriş doğrudur da.</p>	<p>Kendi ihtiyaç ve çıkarlarını tatmin etmek için başka insanların da belirli çıkarları olduğu kabul edilir ve dikkate alınır.</p>	<p>Somut-bireyci bakış açısı: Farklı bireysel çıkarların birbiriyle çelişebildiğini ve dolayısıyla adaletin (somut bireyci anlamda) göreceli olduğunu kabul eder.</p>

DÜZEY VE BASAMAK	BASAMAĞIN İÇERİĞİ		BASAMAĞIN TOPLUMSAL PERSPEKTİFİ
	DOĞRU DOĞRU DAVRANMANIN SEBEBLERİ	NEDİR?	
II. DÜZEY GELENEKSEL 3.Basamak Karşılıklı Beklentiler, İlişkiler ve kişiler Arası uyum.	Kişiye yakın olanların ya da evlat, kardeş, arkadaş gibi belirli kişilerin (rol) beklentilerine uygun davranmak doğrudur “İyi olmak” önemlidir ve şerefli niyetleri olmak ve başkalarını kollamak iyi olmak anlamına gelir; ilişkilerin korunması ve güven, sadakat, takdir ve müteşekkir olmayı hissetme anlamındadır.	1.Hem kendi hem de başka insanların gözünde “iyi olma” arzusu 2.Diğer insanlara sempati. 3.Altın kural’a inanma 4.Basmakalıp “İyi ilişkilerin meşruluğunu sağlayan kural ve otoritenin sağlanması isteği.	Diğer bireylere ilişkide olan bireyin perspektifi: Kişi bireysel çıkarların önünde gelen orak duygu, uzlaşma ve beklentilerin bilincindedir. Somut “altın kural” aracılığı ile farklı bakış açıları, kendisini başkasının yerine koymak suretiyle ilişkilendirir. Genelleştirilmiş sistem perspektifi ise hala gözden uzaktır.
4.Basamak Toplumsal sistem ve vicdan	Üstlenilmiş görevleri yerine getirme. Tespit edilmiş diğer toplumsal yükümlülükler ters düşen ekstrem durumlar hariç yasalara uymak. Hukuk aynı zamanda toplumun, grubun ve kurumun hizmetindedir.	Kurumların işlevlerini gerçekleştirmesi ve sistemin çöküşünü önlemek, eğer herkes böyle yaparsa ne olur? ya da üstlendiğimiz yükümlülüklerimizi yerine getirmemiz için bizi uyaran vicdanımıza uygun davranmak. Bu 3.Basamak için karakteristik olan kurallar ve otoriteye olan inançla kolayca karşılaştırılabilir	Toplumsal bakış açısı ile kişiler arası sözleşmeler veya tek tek bireylere yönelmiş motive arasında ayırım yapma. Roller ve kuralları belirleyen sistemin perspektifini üstlenir. Bireysel ilişkileri sistemin bileşenleri arasındaki bağlantıları olarak görür.

DÜZEY VE BASAMAK	BASAMAĞIN İÇERİĞİ DOĞRU NEDİR? DAVRANMANIN DOĞRU		BASAMAĞIN TOPLUMSAL PERSPEKTİFİ
	SEBEBLERİ		
<p>III.DÜZEY GELENEK SONRASI YA DA PRENSİPLER ODAKLI</p> <p>5.Basamak Toplumsal yararlar ve bireysel haklar</p>	<p>İnsanlar arasında çok çeşitli değer ve fikirlerin var olduğu ve de değer ve kuralların bir çoğunun belirli gruplara özgü yani göreceli olduğu gerçeğinin bilincinde olmak. Bu göreceli kurallar buna rağmen genel olarak izlenmelidirler. Çünkü bunlar adaleti garanti ederler ve sosyal uzlaşmaları oluştururlar Fakat bazı değerler ve haklar ve değerler yaşam ve özgürlük gibi mutlak olma karakterindedirler böyle değerlere her toplumda çoğunluğun fikrinden bağımsız olarak saygı gösterilmesi gerekir</p>	<p>1.Toplum sözleşmesinde ifadesini bulunan uzlaşmalar bütün insanların haklarını koruma, onların esenliğini sağlama, onları tanıma ve kabul etme yi azami garanti eden yasalar karşısında yükümlülük duygusu taşımak</p> <p>2.Özgürce sözleşmesi yapılmış bağlılıklara, aileye, arkadaşlarına,güven ve iş yükümlülüklerine bağlılık duygusu ;</p> <p>3. mümkün olduğu kadar çok sayıda insana en çok yararın oluşturulmasına, kamunun yararının rasyonel mulahasasına dayanan yasa ve yükümlülüklerle ilgi duyma.</p>	<p>Toplumun üstündeki perspektif. Toplumsal bağlantıların ve sözleşmelerin üstünde olan değer ve hakların varlığının bilincindeki rasyonel bireyin bakış açısı.anlaşma,sözleşme,uzlaşma ve uygun değişimlerin biçimsel mekanizma ile değişik perspektiflerin birleştirilmesi.hem ahlaki hem de yasal bakış açılarını hesaba katar,onların bir vesile ile çelişebileceklerini kabul eder ve de onların entegre edilmesindeki zorlukları görür. Sosyal bağlılıkları ve sözleşmeleri düzenleyen hukuk ve değerlerin bilincindeki akıl sahibi insanın perspektifi.</p>
<p>6. Basamak</p> <p>Evrensel etik prensipler</p>	<p>Kendisi tarafından seçilmiş etik prensipleri izlemek. Özel yasalar ya da toplumsal anlaşmaların genelde geçerli olmalarının sebebi, onların su prensiplere dayanıyor olmalarıdır. Eğer yasalar bu prensiplere ters düşürse, o zaman prensibe uygun olarak hareket edilir. Söz konusu prensipler, adaletin evrensel prensipleridir. Bütün insanlar eşit haklara sahiptir ve bireyin onuruna saygı gösterilmelidir.</p>	<p>Rasyonel kişinin evrensel ahlaki prensipleri geçerliliğine olan inancı ve onlar karşısında hissedilen kişisel yükümlülük.</p>	<p>Kendisinden toplumsal düzenin ortaya çıktığı ahlaki bakış açısının perspektifi. Bu ahlakın varlığını tanıyan ve ya her bir insanın endi içinde bir amaç oluşturduğunu ve buna uygun davranmayı kabul eden her bir rasyonel bireyin perspektifi.</p>

Tablo 1.'de gösterilen yapı modeliyle kural bilincinin seviyeleri belirlenmiş ve buna göre eğitim açısından da değerlendirilmiş olmaktadır. Oyuncunun davranışını hangi kurallara göre yönlendirdiği ve müsabakalarda kural bilincinin hangi seviyesinde olduğu bu şemaya göre bulunabilir (Köhler 1985).

Gelenek öncesi düzeyde (basamak 1 ve 2) toplumsal beklentiler, ben karşısında dışarıda kalmaktadır. Buradaki perspektif, kızgınlıktan kaçınmak, ihtiyaçları doyumak ve kendi çıkarlarını korumak için kuralları izleyen somut bireysel aktörün perspektifidir. Basamak 1'de bir eylemin maddi-fiziksel sonuçları psikolojik sonuçlarından ayırt edilemez. Sosyal etkileşim, duruma göre farklı pozisyonları koordineli biçimde (ilişkiler içinde) ve net göremeden sadece bir açıdan değerlendirilir. Basamak 2'deki bir insan, farklı bireyleri, kendisinin pozisyonlarından birine göre idrak eder ve kendi ihtiyaç, çıkar ve niyetlerini savunur. Burada, insanlar arasındaki ilişkilerin almak ve vermek şeklinde düzenlendiği ve taraftarların reaksiyonlarının dikkate alındığı görülür. Kişi başkalarının farklı çıkarları olduğunu fark eder, ancak onları kendi çıkarlarını korumak için dikkate alır veya kullanır (Çiftçi 2001).

Geleneksel düzeyde (basamak 3 ve 4) gelenekler, kurallar, ödevler ve beklentiler benliğe ait olarak yaşanır. Benlik, kendini kişisel ve kişisel olmayan (toplumsal) karşılıklı ödevler ve beklentilerle özdeşleştirir ve kendini bunların altındaki bir konuma yerleştirir, yani öncelikle kendisinden beklenenler, ödevleri önemlidir kendisi değil. Bu mutlaka, insan kendini toplumu ile özdeşleştiriyor anlamında değildir. Özdeşleşme bunun yerine bir toplumdaki alt gruplarda hüküm süren beklentilerle ilişkilendirilebilir, örneğin; sitedeki, dini derneklerdeki ya da ailesindeki. Burada duyguların ve beklentilerin paylaşılması gerektiği ve karşılıklı güven üzerine kurulmaları anlayışı hüküm sürer. Yardımlaşma ahlakı rol alma / perspektif alma, iyi bir insanın genel özelliklerinin vurgulandığı belirli ilişkilerle sınırlıdır, kurumsal ya da toplumsal sistem pozisyonu ihmal edilir (Çiftçi 2001).

Basamak 4'deki insan, içinde ahlaki davranışlar ve ahlaki beklentilerin anlam ve haklılaştırma bulduğu, sosyal ya da ideolojik bir sistemin pozisyonunu üstlenir. Bir sistem ya da düzenin korunması kaygısını taşır. Ancak kendisini bu sistemin altında konumlandırır. Sistem için kendisini emre amade olarak görür (Çiftçi 2001).

Gelenek sonrası düzeydeki bir insan (basamak 5 ve 6), özgürlük, eşitlik, dayanışma gibi genel (evrensel) prensiplerden spesifik toplumsal ya da kişiler arası beklentileri, yasaları normları çıkarır. Benlik, başkalarının beklentilerinin dışında ayrı bir alandır. Benliğini,

insan toplumlarının bütün üyeleri için bağlayıcı olan genel (evrensel), insani, aşkın (transzendent) prensiplere karşı yükümlü bir pozisyonda görür (Çiftçi 2001).

Basamak 5'deki ahlaki yargılama biçimi, imajiner bir kontratla topluma karşı kendini yükümlü hisseden, rasyonel bir bireyin toplumun üstüne çıkan yargısını yansıtır. Bu imajiner kontrat kısmen yasalar halinde somutlaşmıştır. Söz konusu örtük ve açık toplum sözleşmesi, toplumsal ve kişilerarası antlaşmalar ve ilişkilerin temelini oluşturması gereken güven, bireysel özgürlük ve eşit muamele ilkelerine dayanır. Toplumsal kurallar, sistem özgürlük ve eşit muamele ilkelerine dayanır. Toplumsal kurallar, sistem ve düzen birey haklarının ve özgürlüğünün azami garantisini sağladığı için onlara uyulur (Çiftçi 2001).

Basamak 6'daki insan, insanlara karşı tarafsız bir saygı tutumunu (kendinde) ifade eden "ahlaki tavır" temsil eder. Bu saygı, konuşmalar ve ideal rol üstlenimlerine dayanan diğer etkileşim biçimleri aracılığıyla gösterilmelidir. İdeal rol üstlenimi bir ahlaki çatışmada karmaşa içindeki kişilerin temsil ettiği çeşitli talep ve pozisyonların dikkate alınmasına yol açar. Bu basamakta toplumsal düzenin, temel ahlaki yasalar gerçekleştirmek için var olduğu görüşü hakimdir (Çiftçi 2001).

Farklı ahlaki düzey ve basamaklardaki insanlar, ahlaki çatışma durumlarında hangi davranış biçiminin doğru davranış biçimi olduğu ve neden doğru olduğu konusunda farklı bakış açılarına sahiptirler. Gelenek öncesi düzeyde ahlaki gerçeklendirmelerin merkezinde pragmatik değerlendirmeler, ihtiyaç ve çıkarların tatmini, kişiye yönelik somut zararlardan kaçınma ya da kurallara ve otorite kişilerine karşı itaat yer almaktadır. Basamak 1'deki naif ahlaki gerçeklikte, bir eylemin iyi ya da kötü olup olmadığının sözde açık olduğunu ve onun haklılaştırılması için kurallara atıf ve bir etikete havaleden başka bir olguya ihtiyaç olmadığı anlayışı hüküm sürer. Basamak 2'de, eylemlerin ahlaki doğruluğu genellikle göreceli biçimde yargılanır. İnsanın kendi çıkarını koruma peşinde olduğu ve ahlaki sözleşmelerin evrensel ahlak değerleri ve beklentilerden ziyade pratik muhakemelere dayandığı düşüncesi başlangıç noktasıdır (Çiftçi 2001).

Ahlaki yargının geleneksel düzeyinde insan, genel normlar gibi, iyi bir insan olmanın ne demek olduğunu, ahlaki ya da dini yasaların kurumsal hakların ve ödevlerin öngördüğünü, kendisi nasıl tasavvur ediyorsa ona göre yaşamayı dener (Çiftçi 2001).

Basamak 3'de, ahlaki değeri, rollere ilişkin davranışlardan ibaret olarak tanımlayan genel normlara odaklanılır. İyi bir insan, başkalarıyla ilgilenen, başkalarıyla karşılıklı ilişkiler

içinde, başkalarının beklentilerini gerçekleştiren ve grubundaki olağan ödev ve haklara saygı gösteren, iyi niyet sahibi birisidir (Çiftçi 2001).

Basamak 4'deki insanın vicdanı, toplumun sosyal, hukuksal, ahlaki ve dini kurumlarında somutlaşan ödevleri ve hakları tanımlar ve onlara göre davranır. Ahlaki anlayışlar burada bir sistem, ideoloji karakteri alırlar ya da daha ziyade bireyselleşmiş bir vicdan fonksiyonunun bir bölümü olabilirler (Çiftçi 2001).

Gelenek sonrası ya da prensipler düzeyindeki insan, özgürlüğe, eşitliğe, birlikteliğe, bireyin esenliğine ve birey onuruna saygıya yönelik soyut ahlaki prensipleri geliştirir. Prensipler spesifik ahlaki kurallardan birçok açıdan ayrılırlar. Prensipler, somut formüle edilmiş kuralların üstünde yer alan geniş kapsamlı ahlaki muhakemeleri mülhazaları içerirler. Birçok ahlaki kural negatif formüle edilmiştir. (çalmamalısın, öldürmemelisin, yalan söylememelisin, dolandırmamalısın) , prensipler ise genellikle (yaşam, özgürlük, insan onuru gibi) pozitif değerleri içerirler. Prensipler spesifik ahlaki kuralları ya da rol anlayışlarını kapsarlar ve onlara daha derin ahlaki bir anlam verirler (Çiftçi 2001).

Basamak 5'deki ahlaki prensipler, rasyonel bir insan tarafından kabul edilebilen genellenebilir haklara ve değerlere dayanır. Spesifik ahlaki ödevler, beklentiler ve haklar adil bir toplumun esasını oluşturan temel insan hakları değerlerinden çıkarılır. Çatışma durumlarında, prensipler somut yasalar ve kültürel alışkanlıkların önünde önceliğe sahiptir. Ahlaki beklentiler, açık ya da gizli bir toplum sözleşmesine dayanan, sosyal refaha, sosyal işbirliğine ve sözleşmelere yönelmişlerdir. Spesifik yasaların, alışkanlıkların, geleneklerin geçerliliği, genel ahlaki prensiplere göre yargılanır (Çiftçi 2001).

Basamak 6'daki ahlaki prensipler adalet, insan onuru yönünde, her değerın üstünde olabilecek içsel bir saygı, bütün insanları kapsayacak evrensel insani şefkat ve ilgi, başkalarının ötekilerin de özgürlük oranı ile optimum düzeyde uyum içinde olabilecek en fazla özgürlük oranı ve kaynakların paylaşımı bakımından eşit haklardır. Sosyal ilişkiler, değer ve onura sahip otonom insanların birbirini saymasına dayalı olması gerekir (Çiftçi 2001).

Basamak 6, Kohlberg'in tanımladığı gelişim basamakları çizgisinde en yüksek noktayı oluşturur. Basamak 6, en saf biçiminde ahlaki pozisyonun, (referans noktasının) Kohlberg'çi anlayışını cisimleştirir, somutlaştırır. Basamak 6'nın temel doğası, tanımı ve empirik statüsü buna rağmen tam netleşmeden kalmıştır. Kohlberg'in uzun süreli araştırmalarında bulunan

deneklerden hiçbiri basamak 6 için karakteristik yargı oluşumunu gösterememiştir, buna rağmen başka projelerde az da olsa bu kişilerin varlığı da gözlenebilmiştir. (Gielen 1996). Belirsiz empirik statüsüne rağmen Kohlberg için, Basamak 6'daki karakteristik yargının doğası, Kohlberg'in ahlak konusuna ilgisinin ağırlık noktasını oluşturmaktadır (Çiftçi 2001).

Bunun için teorik ve felsefi nedenler vardır. Kohlberg, gelişim teorisinin yapısında yukarıdan aşağıyı işaret eden bir yaklaşımı izlemiştir. Ona göre teorisyenler, en azından geçici dahi olsa, basamaklarda organize olmuş gelişim akışının yöneldiği ideal ahlak anlayışına sahip olurlarsa ahlakın kapsamının da anlaşılabilirliğini düşünmektedir (Çiftçi 2001).

Kohlberg'in ortaya koyduğu altı ahlaki yargı gelişim evresi, "ahlaki eylem" ve "insan yaşamının değeri açılarından şöyle özetlenebilir" (Wright, Croxen1989).

Ahlaki eylem (kurallara uyma güdüsü) açısından;

1. Evre ; Ceza almamak için kurallara itaat et.
2. Evre: Ödül almak, onaylamak için gerekeni yap.
3. Evre: Başkaları tarafından onaylanmamaktan ve sevilememekten kaçın.
4. Evre: Yasal otoritelerin sansüründen ve bundan doğacak cezadan kaçın.
5. Evre: Toplumun refahı doğrultusunda, önyargısız yargıda bulunan bireylerin saygısını kazan.
6. Evre: Kendi kendini suçlamaktan kaçın.

İnsan yaşamının değeri açısından:

1. Evre: İnsan yaşamının değeri fiziksel nesnelere değeriyle karıştırılmakta ve bireylerin toplumsal statüsüne ve fiziksel özelliklerine dayandırılmaktadır.
2. Evre: İnsan yaşamının değeri, bireyin veya diğer insanların ihtiyaçlarının yerine getirilmesin bağlı görülmektedir.
3. Evre: İnsan yaşamının değeri, o bireye karşı insanların ve aile üyelerinin gösterdiği ilgi ve anlayışa bağlıdır.

4. Evre: Yaşam, hakların ve görevlerin kategorik bir ahlak düzeni ya da dini düzen içindeki yerine göre kutsal olarak düşünülür.
5. Evre: Yaşam, hem toplum refahı, hem de evrensel insan hakları ile ilgili olarak değerlendirilir.
6. Evre : Yaşam, evrensel bir insan değeri olan bireye saygı açısından ve kutsal olarak değerlendirilir.

Kohlberg, bireylerin hangi ahlaki yargı gelişim evresinde bulduklarını belirlemek için, onlara ahlaki ikilem taşıyan öyküler vermiş, bu öykülere ilişkin sorulara bireyin verdiği cevapları değerlendirerek, onun hangi ahlaki yargı gelişim düzeyinde bulunduğunu belirlemeye çalışmıştır (Dökmen 1982). Kohlberg, genelde bir bireyin sınıflandırılmış yargılarının %50 sinin tek bir evreye rastladığını ve bu evrenin de o bireyin kaydedildiği evre olduğunu belirlemektedir. Geri kalan yargıların çoğu bitişik üst veya alt evreye rastlayarak hemen hemen eşit şekilde alt ve üst evrelere dağıldığını ifade etmektedir (Wright, Croxen1989).

Kohlberg, filozoflar dışında 6. evre özellikleri gösteren bireylere rastlamadığını, ancak 5. evrede bulunanlara 6. evre özellikleri verildiğinde 6. evreyi tercih ettiklerini belirtmektedir. Bir ve ikinci evrenin ahlaki yargı alanında kullanımı 10 ile 13 yaş arasında ilerleyen bir düşüş göstermektedir. 10 yaş civarında bir, iki ve az da olsa üçüncü evre özellikleri öncelik kazanmaktadır. 13 ile 16 yaş arasında üçüncü evre özelliklerinin kullanımının tutarlı bir özellik aldığı görülür. Bunun yanında dördüncü evre özelliklerine başvurulduğu da gözlenir. Çok ender de olsa 13-16 ya grubunda beşinci evre özelliklerini kullanan bireylere de rastlanmıştır. 16-20 yaş arasında daha çok üç ve dördüncü evrenin tutarlılık kazandığı ve beşinci evrenin ana evre olmasa da yan evre olarak kullanıldığı gözlenir (Çileli 1986).

Kohlberg'e göre, ahlaki yargı gelişim evreleri evrenseldir. Her evre kendinden bir önceki evre gerçekleşikten sonra kendini gösterir. Evreler hiyerarşik bir bütündür.

Ahlaki yargı gelişiminin evrenselliği, birçok farklı toplumlarda ahlaki yargı gelişim evreleri tablosunun geçerli olması demektir. Amerika, Milliyetçi Çin (Taiwan), Meksika, Yukatan, Türkiye gibi çeşitli ülkelerdeki çocukların ve kişilerin ahlaki yargılarını araştıran Kohlberg, hepsinde de birbirine benzer gelişim süreçlerinin varlığını gözlemiştir (Kohlberg 1980).

Kohlberg'e göre ahlaki yargı gelişim evrelerinin hiyerarşik olması, her evrede, bir önceki evrede erişilen ahlaki yargı gelişiminin bir sentezinin yapılması ve onun ilerisine erişilmesidir. Ancak, her birey altıncı evreye kadar çıkmayabilir. Hatta, Kohlberg'in kendi araştırmalarına göre yetişkin bireylerin çoğu dördüncü evrededir (Koca, Mandır 1987).

Gelenek öncesi düzey, çocukların ahlaki yargı ve akıl yürütmelerini belirler. Geleneksel düzey, genellikle erinlikte ortaya çıkar, ergenlik boyunca devam eder ve bir çok yetişkin düşüncesinde de ağırlığını korur. Gelenek ötesi düzey ise, en az rastlanan düzey özelliğini taşır. Eğer gelişebilirse, ergenlik ve yetişkinlik yıllarında ortaya çıkar ve yetişkinlerin ancak bir bölümünün düşünce tarzını karakterize eder (Çileli 1986).

Çelişkili bir durumda, gelenek öncesi ahlaki yargı düzeyini yaşayan bir insan çözüm önerirken, ilgili tarafların somut yararlarını dikkate alır. Geleneksel evreyi yaşayan insan ise, grubun ya da toplumun bireylerinin duygu ve beklentilerini dikkate alır. Bu nitelikleri ile geleneksel evre, gelenek öncesi evreden daha yeterlidir. Çünkü daha fazla sorunu, çelişkiyi ve daha farklı görüş açısını, daha tutarlı bir biçimde ele alabilir. Buna karşın, gelenek ötesi düzeyde, geleneksel düzeyden daha fazla görüş açısı daha tutarlı bir biçimde ele alınır. Bu nedenle de, gelenek ötesi evre de, geleneksel evreden daha yeterlidir (Kaya 1993).

Kohlberg, gelişmiş ahlaki yargı düzeyinin, yalnızca ahlaki yargıyı değerlendirebildiğini, insanın değerine ilişkin bir ağırlık taşımadığını belirtir. Altıncı evre ahlaki yargı düzeyinin diğer alt evrelerden daha gelişmiş ahlaki yargı düzeyi olduğu görüşü, insanları daha az veya daha fazla ahlaklı olarak sınıflamaya yönelik değildir (Çileli 1986).

2.2.Sporun Tanımı

Konuşma dilinde çok çeşitli anlamlar ifade ettiğinden sporun kesin tarifini yapmak zordur.

Spor evrensel kültürün bir parçası, dünyada dili, ırkı, dini farklı insanları birleştiren önemli bir vasıta. Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir, diyebileceğimiz gibi çağımız sporunu; fiziksel faydalarının yanı sıra insanların ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkilemek, sosyal ve moral kazanımlar sağlamak amacı ile yapılan hareketler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz. Görüldüğü gibi sporun belirli sözcüklerle kalıplaşmış klasik bir tanımı yoktur. Sportif öğelerin tümünde dinlenmek, eğlenmek olduğu kadar aynı zamanda sosyal bir kaynaşma da vardır. Toplumla kaynaşma ve özdeşleşme konusunda spora önemli görevler düşer. Sporun sağladığı bedensel ve ruhsal anlamdaki doyum olanakları, serbest zamanları ve

yaşam seviyeleri düzenli olarak artan sanayileşmiş ülkelerin özlemini duyduğu yeni bir yaşam şeklinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sporun ne zaman başladığının belirlenmesi hemen hemen imkansızdır. Bazı araştırmacılar bu soruya; “İnsanların ilk çağlarda babalarından, daha sonra içinde yaşadıkları kavim ve kabilelerden taklit etmek sureti ile öğrenmişler.”demektedirler. İnsanın doğadaki ilk hareketini spor olarak kabul edersek bu konudaki görüşlerin çatıştığını görürüz. Spor vücudu çalıştırmak sureti ile elde edilen güçle bazı işleri yapmak demektir, anlamında kullandığımızda; ilk çağlardan bugüne değin yaptığımız her türlü çalışmanın spor olduğunun kabullenilmesi gerekirdi (Erişim a 2006).

Günümüzde spor, toplumların ve insanların en büyük uğraşlarından biridir ve insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanları spor yapmaya yöneltten birçok sebep vardır. Bunlar; yeteneklerini geliştirmek, fiziki ve ruhi yönden sağlıklı, güçlü ve mutlu olmak şeklinde sıralanabilir.

Bireyin doğumdan başlayarak sosyalleşme süreci içerisinde toplumca uygun olan kural ve kalıplara uyulması doğrultusunda yakın çevresi tarafından yönlendirildiği gözlenir. Gerek anti-sosyal dürtülerin sosyal biçime dönüşmesi, gerek bireyde var olan fazla enerjinin boşaltılması, gerekse uygun olan davranış kalıplarının öğrenilmesi için çocuk önceleri oyunu daha sonra da sporu kullanır (Yavuzer 1991).

Spor nedir? Sorusuna verilen yanıtlar, aslında yanıtı veren kişinin sporu algılamasını yansıtır. Yöneten ve yönetilen, izleyen ve izlenen için değişik haz ve duyguların oluştuğu bir atmosferde, sporu tek bir tanımla kavrayabilmek, biçimlendirebilmek veya açıklamak çok güçtür (Şahin 1998).

Spor hakkında değişik tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır;

Spor “uğraşanlar açısından yarışma kazanmaya dönük, fiziksel, zihinsel ve teknik bir çaba, izleyenler açısından heyecan ve estetik duygusu kazandıran bir süreç. Genel bütünlüğü içerisinde ise anatomi, fizyoloji, ortopedi biomekanik, psikoloji gibi bilim dallarının yardımı ile gelişen, sürdürülen bir bilimsel olgudur (Erkal 1992)

Spor “ferdin tabii çevresini, beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur” (İnal 2000).

Spor az veya çok dakiklik, incelik isteyen beden hareketlerinin doğrudan kendisinden zevk alırken eğlendiren, hatta dinlendiren ve genellikle bazı kurallara uyarak yapılan eylemdir (Özbydar 1983).

Spor “kural, organizasyon, tavır, norm ve diğer bakımdan insanı yönlendiren bir faaliyettir. Spor, saf madde değildir, onun bir ruhu da vardır. Kısaca spor dünyası, insanın dünyasıdır. İnsana manevi bir istikamet verir” (Özcan 1989).

Spor, insanın bedence, ruhsal ve toplumsal bakımlardan geliştiren, ayrı deyişle; insanın karakter yapısını yetkin kılan kişiliği olgunlaştıran ve aynı zamanda oyun atmosferi içinde zevkli eğlenceli bir faaliyettir” (Sadıklar 1991).

Spor, doğuştan insanın beraberinde getirdiği şuurlu olmayan bir dürtü ile başlar. Zira, yeni doğan çocuktaki hareket arzusu, hayati vital bir spordur. Bu dürtü ileride oyuna dönüştüğünde, bir spor anlamı kazanacaktır. Çocuktaki bu dürtü ile gelişen hareketleri önlemeye çalışırsanız, o zaman çocuğun ağladığını ve gerginliğe girdiğini göreceksiniz. Demek oluyor ki, daha doğuştan itibaren, önlenen ve kısıtlanan hareket, bir stres faktörüdür. Sıkı sıkı kundaklanan bir çocuktan, ileride iyi bir fizyolojik ve psikolojik yapı ve ruh gelişmesini bekleyemezsiniz. Ve ondan sporcu olmaz (Aksoy 1991).

“Bedenin dayanıklılığını, güçlülüğünü arttırmayı amaçlayan ve genellikle oyun, yarışma anlayışıyla yapılan bedensel etkinliklerdir” (Erişim b 2006).

“Bireysel ya da toplum oyunları biçiminde, bazı kurallara göre gerçekleştirilen ve genellikle yarışmalara konu olan beden hareketleri bütünüdür” (Erişim b 2006).

“Ferdî ve kolektif oyunları şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani bir yarar beklenilmeyen beden hareketlerinin bütünüdür” (Erişim b 2006).

“Spor yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziksel bir çaba; izleyen açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum genelince oluşturulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna, yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç, ama son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur” (Erişim b 2006).

Aristoteles’e göre jimnastik; “Hangi hareketlerin vücuda yararlı olduğunu, doğanın insan vücuduna ölçülü olarak bağışladığı niteliklere göre bunların hangilerin iyi ve uygun düşeceğini araştıran bir bilimdir” (Erişim b 2006).

Platon'a göre jimnastik; her canlı varlık, içgüdü ile daima sıçramak, zıplamak ister. Bunun kendine göre bir ritmi vardır. Bundan da dans ve müzik doğar. Genç yaratıklar vücutları ve sesleriyle uslu durmazlar. Düzensiz bir şekilde sıçrayıp, gürültü ederler. Fakat, insanlar adına ritim denilen ve sesteki alçak ve yüksek perdelerin uyuşumu bir ahenge sahiptir" (Erişim b 2006).

Sokrates'e göre; vücuda güzellik ve güç kazandırmak üzere yerine getirilmesi gereken ahlaki bir ödevdir. Bunun sorgulanması büyük bir ayıptır (Erişim b 2006).

Bu filozoflardan önce yedi bilgeden biri olan Solon beden eğitimine verdiği önemi ve değeri şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Beden alıştırmalarını gençliğe sadece yarışmaların hatırı için tavsiye etmiyoruz. Onları sadece yarışmalara katılsınlar diye bu işlere zorlamıyoruz. Gençler bu çalışmaların sonunda kendileri ve vatanları için büyük değer taşıyan erdemler kazanıyorlar. Yaptıkları iş bütün iyi vatandaşların uğrunda uğraştıkları bir dava ile ilgilidir. Gençler görünüşte çamdan, meşeden, zeytinden ve defne dalından yapılan fakat anlamında insanların bütün mutluluğunu taşıyan çelenkler uğruna yaşıyorlar. Ben bu ferdin ve toplumun ortak özgürlüğünü, refahını, güvenini, şan ve şerefini bir kelime ile tanrılardan dileyebileceğimiz en güzel şeyleri kastediyorum. İşte, bütün bu güzel şeyler, uğrunda mücadele edilen çelenklerin örgülerinde saklıdır. Büyük yarışma bayramları bunlara ulaşmaya olanak sağlar. Jimnastik alıştırmaları ve yarışmalar vatandaşları bu amaca götürmek için düşünülmüştür. Onların ödülleri de aynı düşüncenin ürünüdür. Yarışmalar büyük ve ortak toplum davalarımızın, uğraşlarımızın küçük bir örneği, çelenkler de uğrunda mücadele edilen büyük manevi değerlerin birer sembolleridir" (Erişim b 2006).

Günümüzde spor yapan insanların diğer insanlara göre bedensel ve ruhsal yönden daha sağlıklı ve dinamik oldukları artık bilimsel araştırmalar sonucu ispatlanmıştır. Sporun insanları birbirine yaklaştırdığı ve kaynaştırdığı, ve ülkeler arası dostluk ve barışa katkıda bulunduğu da bilinmektedir (Sarpkaya 1991).

Her bilim disiplinin (spor fiziyojisi, spor pedagojisi, spor toplum bilimi vb.) sporu yorumlaması ve ortaya koydukları kavramlarda çoğu kez büyük farklılıklar görülmektedir (Orhun 1991).

Spor gerek yarışma bazında, gerek rekreasyon bazında, gerek sağlık bazında, gerek izleyici bazında dünya kültürünün bir parçasıdır.

Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir. Kasıtlı olarak kültürlenmeye eğitim denilir(Gezgin 1993). Genel anlamda eğitimin dört amacı vardır. Bireyi kültürlenmek, toplumlaştırmak, üretken olmasını sağlamak ve bireyselleştirmek (Başaran 1978). Bireyselleştirmede, bireylerin gizli güçlerinin ortaya çıkartılması ve istenilen doğrultu da değiştirilmesi söz konusudur. Bu değişim bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda oluşturulabilir. Eğitimle aktarılan kültürel değerler; müzik, resim, yontu, folklor, bilim, teknik spor vb. olarak ele alınabilir. Toplumsallaştırma, bireyin o toplumdaki yazılı olan ve olmayan kuralları benimsemesi anlamındadır. Üretkenlik ise bireyin kendi yeteneklerine uygun bir iş sahibi olarak kendi geçimini sağlaması, toplumun zenginliklerini koruyan ve kalkınmasına katkısı bulunan sağlıklı, mutlu ve dengeli bir insan olmasıdır. Günümüzde eğitimin amaçlarının, bireyi, nedenini anlamaksızın yapacağı tercihlere koşullandırmaktan çok özgürce tercihler yapmaya teşvik etmek olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan eğitim, bireyin özgür kılınmasında önemli bir etken olmaktadır. Burada sözü edilen özgürlük kavramı; insana değer verilmesini, insanların eşit haklara, eşit fırsatlara sahip olmasını da kapsamına almaktadır (Büyükdüvenci 1987).

2.2.1.Spor ve Ahlak

Spor ve ahlak birbirinden ayrı alanlarımış gibi kabul edilmektedir. Ancak her iki alanın da ortak olan çıkış noktası insan ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar sisteminin bulunmasıdır. Her iki kavram da insanlar arası ilişkilerin, etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkmışlardır.

Ahlak gelişimi incelendiğinde özellikle, ergen çocukluk döneminin çocukların ahlaki ve toplumsal değerlerinin biçimlenmesinde kritik bir dönem olarak düşünölmektedir. Çocukların ahlaki gelişiminde akranlarla etkileşiminin önemli bir rolü olduğu da genellikle kabul edilmektedir (Bilir 1994).

Ahlak eğitimi ile spor eğitimini birbirinden soyutlamak olmaz. Bu iki kavram etle turnak gibi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Büyük önder Mustafa Kemal ATATÖRK; “Ben sporcunun zeki, çevik aynı zamanda ahlaklısını severim.” Tümcesinde bu hususu en somut biçimde dile getirmiştir. Çünkü kişi seçtiği spor eğitimi vasıtası ile bu sağlam vücudu çelik gibi bir seciye, sade, temiz, açık, doğru ve hür bir ruh aşilar. Sıhhatini ihmal eden çürük vücudun iyi bir kafa yapısına aday olması oldukça zorlaşır. Ahlaki eğitimi ile spor eğitiminden beklenen sonuç kuvvetli bir kişilik yapısıdır (Erişim b 2006).

Sporun anayasası sağlığa, birlik ve beraberliğe, kardeşliğe, arkadaşlığa ve dostluğa dayanan bir insan topluluğu ekolüdür.

Spor ve ahlakın her ikisi de kurallar sistemi olarak dűřünülebilir. Spor kuralları olmadan müsabakalarda oyuncuların yaptıkları eylemleri değerlendirmek mümkün değildir. Kuralsız hiğbir spor müsabakası dűřünülemeyeceđi gibi, kurala uyma eylemi spor kurallarından ayrı olarak sporcuların sahip olduğu ahlaki yargılardan beslenir. Yazılı spor kurallarının anlam kazanması, sporcuların ortaya koyacakları ahlaki davranışlar sayesinde (Hesapçıoğlu 1994).

Toplumların ahlak değerlerini oluşturan kurallar o toplumda yaşayan insanların değer verdikleri kişilerin davranışlarıyla büyük ölçüde etkilidir. Spor tarihinde toplumları yönetmiş, insanlara rehber olmuş önemli kişilere baktığımızda bu kişilerin yaşamlarında, bugün adına spor dediğimiz etkinliklerin önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Tarih Öncesi Devirden bu yana varlığını koruyabilen insan, bedensel ve dűřünsel yönden güçlü olabilen insandı. Kuralları o koyar, düzeni o sağladı. Bu da şüphesiz sportif etkinliklerin sağladığı güç ile oluyordu. İyi ata binen, iyi ok atıp iyi kılığ kullanan o toplumun eğlence ve törenlerinde beceriler gösterenler o toplumun aynı zamanda karakter örneği olarak da gösterilmiştir.

Orta Çağ'da şövalyelik eğitiminde yedi şövalye becerisinden altısının sportif etkinlikler yedincisinin ise görgü kuralları ve dans olması sporun toplum beğerisinin kazanılmasında ve toplum kurallarının düzenlenmesindeki etkisini göstermektedir (Kasap 1991).

Orta Çağ döneminde dahi, spor ve ahlakın içice olduğu şövalyelik eğitimlerinden belli olmaktadır.

Çocuğun spora başlama yaşı; spor dalına göre 3 ila 6 yaş arasında değerşmektedir. Çocuğun, doğru ile yanlışı ayırt etme zamanının, yani ahlak gelişiminin de aynı zamana geldiği söylenebilir.

İnsan kalıtım ve çevresi arasındaki ilişkilerin bir ürünüdür. İnsan bedensel ve dűřünsel yapısı ile bir bütünlük oluşturur. Her türlü davranış değerikliği yani eğitim teşebbüsleri bu bütünlüğu koruyacak biçimde olmalıdır. Ahlak gelişimi konusundaki literatür, çocuğun spor etkinliklerine başlama ve sürdürme yaşının ahlak gelişiminin de en önemli aşamaları içinde olduğu göstermektedir. Bu dönemler boyunca insiyatifi elinde tutanlar çocuğun ahlaki şekillenmesinde de söz sahibi olacaklardır (Kasap 1991).

Spora başlamanın önemli dönemlerini oluşturan 4-8 yaş kendini hayatın merkezi olarak görme ve algılama (Egosantrizm) dönemi olduğu ve kişiliğin bu dönemde belirlendiği bildirilmektedir (Başer 1985).

Ahlak; insan davranışlarını ve bu davranışlar sonucu ortaya çıkan ilişkiler üzerinde durur. Amaç; belirli kurallar çerçevesinde, insanların toplum tarafından beğenilen davranışları oluşturmalarını sağlamaktır.

Spor; sosyal normlar, kurallar ve roller sistemi olarak da görülebilir. Karşılıklı olarak spor yapılmak istendiği zaman, eylemler sınırlandırılır ve kuralların öğrenilmiş olması gerekir.

Sportif eylemler, doğrudan doğruya ahlakla ilgilidir. Çünkü sporda özellikle takım oyunlarında başka insanlarla ilişki söz konusudur

Spor gibi ahlak da “ en iyi hayat tarzının, en iyi yaşama şeklinin ne olduğunu tespitte çalışır. Gerçekler dünyasındaki bazı hareketlerin ve duyguların iyi, bazılarının da kötü olduklarını ifade eder. Bu bakımdan ahlak, insanda gerçekleşmesi istenen yüksek ruhi özellik ve yeteneklerin ortak ifadesidir” (Öztürk 1991).

Davranışlar, uygulamada iyi, kötü olarak değerlendirilmeye başlanıldığı andan itibaren ahlaki yargı ve değerler söz konusu edilmeye başlanılır. Bunun da sebebi, ahlaki davranışların iradeyle yapılmış olması ve insanda bir değer şuurunun bulunmasıdır. Çünkü ahlak; severek ve isteyerek iyi davranışları yapma, kötü davranışlardan sakınma alışkanlığıdır (Çağrı 1981).

Ahlak; bedence ve ruhça denge ister (Öymen 1975) . Sporun da amacı; inanları beden ve ruhen dengeli bir kişilik yapıları oluşturmalarını sağlamaktır.

Özellikle takım sporlarındaki oyun kuralları, tıpkı ahlak kuralları gibi, müsabaka esnasındaki oyuncuların eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacı ile kabul edilmişlerdir.

Bencilce davranan sporcuların ayıplanması onlar için bir cezadır. Ahlaki ilkelere uygun davranışlar ise mükafat olarak değerlendirilebilir. Ahlak kurallarına uygun davranan sporcuların ödüllendirildiği durumlarda onlara benzemeye çalışabilecek bir çok sporcu olacaktır. Hele ahlak kurallarına uygun davranan sporcuların adlarının sokaklara, spor kurumlarına verilmesi spora yeni başlayanlara yol gösterici ve teşvik edici olacaktır (Hesapçıoğlu 1994).

Spor yapan insan sadece duygularını tanıyan ve onları kontrol edebilen bir kişi olmakla kalmaz aynı zamanda insanlar arası ilişkilerde sınırlarını bilen, diğer bireylerin özgürlüklerine saygı duyan ve kurallara uyabilen bir kişi haline gelir (Yavuzer 1991).

2.2.2Beden Eğitimi Dersinde Spor ve Ahlak Eğitimi

Oyun çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimi için son derece önemli bir faaliyettir (Yavuzer 1991).

Spor bilimleri konusunda tanınmış bazı eğitimciler, bir insanın fiziksel ve kişisel özelliklerini tayin eden en önemli faktörün “Kalıtım” olduğunu kabul etmektedirler. Yine aynı otoritelerin görüşlerine göre, gerçek çalışma, rekabet ve sistematik bir müsabaka ortamında bu yeteneği ortaya çıkartma, gelişmekte, kişiye ve topluma yararlı bir özellik haline gelebilmektedir. “Yetenek” bir hareket ve işlemi yüksek seviyede sürat ve başarı ile yapabilmek için, doğuştan kişi de var olması gereken, psiko-fizyolojik ve morfolojik ve antropometrik özelliklerin tümüdür, şeklinde tarif edilmektedir (İpbüken 1991).

Her insan doğduğu andan itibaren kalıtım sayesinde belli bir yeteneğe sahiptir. Bu yeteneğin ortaya çıkarılması görevi önce aileye daha sonrada eğitimcilere düşmektedir. Çocuğun hangi alanda yeteneği olduğunun ortaya çıkarılması ne kadar erken olursa, yeteneğin geliştirilmesi o kadar çabuk olur. Spora başlama yaşının, spor branşına göre üç ila altı yaş arasında değiştiğini unutmamak gerek.

Bireyler arasındaki ahlaki gelişim düzeyi, farklı eğitim yollarıyla düzenlenebilir. Eğitimle bireyler ahlaki gelişim düzeyleri ile ilgili bir üst seviyeye geçme konusunda güdülenebilirler. Toplum genelinde geçerli ahlak kural ve ilkeleri bakımından eğitim almaları bireylerin daha üst seviyeli ahlaki değerlere ulaşabilmelerini sağlayacaktır. Bireyin içinde yetiştiği ve yaşadığı toplumun adalet anlayışı ile ahlak gelişimi arasında ilişki bulunmaktadır. Eşitlikçi ve adil bir çevrede yetişen birey kendi değerler sistemini eleştirerek yeniden yapılandırabilir (Kulaksızoğlu 1998).

Sporun dünya üzerinde eriştiği önem ve bu öneme paralel olarak sporcular ve ülkeler arasındaki rekabetin boyutlarını her geçen gün biraz daha arttığı günümüzde, üstün yeteneğin mümkün olduğu kadar erken ve hatasız olarak bulunması sporda başarı için hayati önem arz etmektedir (İpbüken 1991).

Spor insanın bedence, ruhsal ve toplumsal bakımdan geliştiren, ayrı deyişle; insanın karakter yapısını yetkin kılan, kişiliği olgunlaştıran ve aynı zamanda oyun atmosferi içerisinde zevkli, eğlenceli bir faaliyettir (Sadıklar 1991).

Toplum içerisinde yaşamı sürdürebilmek için yazılı olan hukuk kuralları ve yazılı olmayan ahlak kurallarına uyulması gerekmektedir. Bu kuralların ihlali karşısında ya cezalandırılırız ya da toplum dışına itilebiliriz.

Bir sportif oyun içerisinde yer almak isteyen kişi de, oyun kurallarına uymak zorundadır. Bu kurallar; oyun süresi, oyun alanı, oyuncu sayısı gibi yazılı olarak bildirilmiş

kurallar ve malzeme kullanımında itina, arkadaşını hor görmeme, kimseyi oyundan mahrum etmeme gibi yazılı olmayan ama her sporcunun uyması gereken kurallardır.

Kuralları olmayan bir oyun veya spor müsabakası düşünülemez. En basitinden en karmaşığına kadar her oyunun kendine göre kuralları vardır. “Oyun kuralları, eylem örnekleri olarak da anlaşılabilir. Çünkü insanlar arası ilişkilerin sonucudurlar ve insan eylemlerini düzenler, sınırlandırır. Müsabaka esnasında oyuncuların nasıl davranmaları gerektiğı gibi farklı şekillerde de ifade edilebilirler” (Köhler 1985).

“Oyun kuralları mantık bakımından yapıcı veya ayarlayıcı kurallar olarak gruplandırılabilir. Yapıcı kurallar, kendileri olmadan olmayacak olan, yeni davranışları belirler veya tanımlarlar. Ayarlayıcı kurallar ise, davranış biçiminin normlaştırılmış hükümleridir (Köhler 1985). Kurallar, oyuncuların ihtiyaçlarıyla ilgilidir. Oyun kuralları ile oyunda şans eşitliğı sağlanmış olur. Bu, okuldaki sportif müsabakalar için de geçerlidir. Yani oyunda, oyunculardan hakkaniyet ölçülerine göre davranmaları beklenir.

Okul içi müsabakalarda her öğrenci kendi düşüncesine göre, farklı amaçlar için oynar. Mesela, müsabaka şeklindeki sınavda, bazı öğrenciler iyi not alabilmek için, daima gol atmak isterler. Bazıları ise, okulda kazanacakları olumlu sonuçları düşünürler. Özellikle okul takımında bulunan öğrenciler, bu ayrıcalıktan yararlanarak, okuldaki diğer derslerden başarısız oldukları halde, sınıf geçmeye hakları olduklarını düşünürler. Çünkü genellikle beden eğitimi öğretmenleri, en yüksek notları sınava bile almadan bu öğrencilere verirler. Ayrıca öğretmenler, bu öğrencilerin diğer derslerden iyi not almalarını sağlamak amacıyla ellerinden geleni yaparlar. Bu öğrencilere iltimas yapmasını beklerler. Bu da sporcuları diğer derslerden soğutabilmektedir. Bunların dışında kalan öğrenciler ise, oyun bittikten sonra öğretmenin sadece mükafat veya takdir verdiğini görerek hayal kırıklığına uğrar. Öğrencilerin düşünceleri ne olursa olsun, başarılı olabilmek için, oyunun yapıcı ve ayırıcı kurallarına uymaları gerekmektedir.

Müsabaka bir tür özel çatışmadır. Sportif çatışmanın hedefi, müsabaka içerisinde her iki taraf için aynıdır; kazanmak (Köhler 1985).

Bir müsabakada iki rakip takımın karşılaşması ve birbirlerine kurallar dahilinde üstünlük sağlamaları esastır. Galibiyet, ancak diğer takımın yenilmesi ile mümkün olur. Müsabaka esnasında rakipler eşit şartlar altında mücadele etmek zorundadır. Çünkü müsabakada eşitlik söz konusuysa denge vardır. Oyunda dengeyi sağlayabilmek için oyuncuların kazanma şartlarının aynı olması zorunludur. Kazanma şansındaki eşitliğin anlamı, yalnızca galibiyetle ifadesini bulan oyun yeteneğı yüzünden olursa, bir değer taşır. Oyundaki eşitsizlik, sadece takımların oyun yeteneklerine dayalıdır ki, bu da fırsat eşitliğini

sağlar. Bütün oyuncular için geçerli olan oyunun yapıcı kuralları, şans eşitliğini beraberinde getirir. Rakiplerinin aleyhine olan kişisel çıkarlar ve izin verilmeyen menfaatler ise, ayarlayıcı kurallar ile tekrar dengelenir (Köhler 1985). Örneğin basketbolda rakibinin formasından yada şortundan tutup çekerek, onun hareketlerini engelleyen ve kendi lehine haksız bir avantaj sağlayan sporcunun bu hareketi, sportmenliğe uygun olmadığı için hakem tarafından cezalandırılacaktır.

Centilmenlik, spor ahlakının temel ilkesidir. Her şeyden önce sporun anlamını kaybetmemesi ve hatta anlam kazanabilmesi için, tüm sporcular, bu ilkeyi temel olarak kabul etmelidir. Kurallara uygun olmayan davranışlar, yani yumruklar, tekmeler veya fauller oyundan sayılmaz. Fauller için ayrı ayrı kurallar tespit edilmiştir. Aynı durum beden eğitimi dersindeki kararlar için de geçerli olabilmektedir. Derste öğretmen oyun hakkında verdiği talimatlarla yapıcı ve ayarlayıcı kuralları belirler ve öğrencilerden bu kurallara uymalarını bekleyebilir.

Kurala uyma eylemi, somut oyun kurallarından bağımsız olarak, sporcuların sahip olduğu ahlaki yargılardan güç alır. Yani oyun kuralları yazılıdır ve tek başına bir şey ifade etmez. Bu kuralların bir anlam kazanması, ancak oyuncuların ortaya koydukları ahlaki davranışlar yoluyla olur (Çileli 1986). Sonuç olarak, her ahlak bir kurallar sistemidir ve her ahlaki davranışın varlığı, sporcunun bu kurallar için hissettiği saygıda yatar.

Yazılı oyun kuralları muhakkak ki içeriklerine göre, ahlaki olarak tanımlanamazlar. Bunlar daha çok centilmenlikle geçerlilik kazanan ayarlayıcı kurallar ile ilgilidirler. Yapıcı ve ayarlayıcı kurallar, çocuk bilinci açısından önemsizdir. Çünkü ilk merhalede çocuk ahlak kurallarının manasını anlayamaz, kural çocuğun bilincinde bir şey değildir, aksine bilinç dışı bir şeydir (Şemin 1968).

Okul içi müsabakada, okuldaki bir öğrenci oyun kurallarını uyma mecburiyeti yüzünden kendi çıkarına göre davranma veya arkadaşına zarar verme gibi durumlarla karşılaştığı takdirde, ahlaki açıdan önemli bir eylem çatışmasına girer. Eylem çatışmasının ahlaki açıdan önemli bir özelliği de, üzerinde anlaşılacak kuraldan sapma durumunda, kural dışı harekette bulunan sporcunun cezalandırılmasıdır. Bu yüzden oyunda kurala uyma çocuk ve gençler açısından ahlaki eylem olarak kabul edilebilir (Köhler 1985).

Ahlaki eylem olarak kabul edildiği takdirde, kurala uymak mecburiyet olmaktan çıkar ve öğrenciler kendiliklerinden uyarlar. Önemli olan bu bilinci öğrencilere verebilmektir. Bu yüzden okulda uygulanan beden eğitimi dersinde öncelikle ahlaki kurallarla ilgili bilincin sübjektif sorumluluk duygusu olarak çocuğun vicdanında yer etmesini sağlamaya önem

verilmelidir. Böylece sporcu kendi eylemlerinin sorumluluğunu taşıyabilecek yüce değerlere göre davranabilecek şekilde eğitilmelidir.

Ahlaki davranışın temelinde vicdan özgürlüğü yatmaktadır. İnsan gerçek özgürlüğe, ahlaki kurallarını vicdanının verdiği emirler gibi algıladığı zaman kavuşur (Şemin 1968). Vicdan kuralına göre hareket etmeye başlayan çocuk, kuralların manasını anlamış ve onunla özdeşleşmeye başlamıştır. Bu sebeple çocuk müsabakada kendini diğer oyuncu ve arkadaşlarının yerine koyar ve onları anlamaya muvaffak olur.

Okulun, kişiliğimizin gelişmesine, ahlaki ve toplumsal değerlerimizin oluşmasına imkan verdiği, inkar edilmez bir gerçektir. Okul, çocuğun ailenin etkisi dışında diğer insanlarla etkileşimde bulunduğu ve insani ilişkilerini geliştirdiği en önemli kurumdur. Gençler için okul hem öğrenim ve arkadaşlık yeri, hem de öğretmenlerle yeni ve değişik ilişkiler kurulan toplumsal bir ortamdır (Yörükoğlu 1989).

Okul, toplumun küçültülmüş örneğidir. Okulun en önemli görevi, bireyi toplumsallaştırmaktır. Okul, bu görevini yaparken bir yandan öğrencinin okul dışındaki toplumsal davranışlarını iyileştirici ve toplumsal gelişimini sağlayıcı bir ortam yaratmaya çalışır (Başaran 1978). Dolayısıyla çocuğa sosyal çevresi ile uyum içinde yaşamayı öğretmek, okulun en önemli görevidir. Okul bunu ancak çocuğa iyi bir eğitim vererek gerçekleştirebilir.

İnsan davranışlarının ahlaki temellere göre şekillendirilebilmesi için, eğitim önemli bir hadisedir. Eğitim, yöntem işidir, eğitimin ilk amacı, öğrencileri iyi bir insan olarak yetiştirmektir (Hayat Ansiklopedisi 1973). İyi insan başkalarına zarar vermeyen, onların haklarına saygı gösteren, toplumun değerlerine, örf, adet ve geleneklerine göre hareket edebilen insandır. Bunun için de, iyi bir ahlaki terbiye şarttır. Ahlak terbiyesinde amaç kesin, dış tesirlerden uzak, vicdanına uyararak karar veren ve hareket eden insanları yetiştirmektir (Şemin 1954). Bu da ancak aileden alınan ahlaki değerler ve okullarımızda uygulanacak iyi bir eğitim politikasıyla mümkün olabilir. Bu konuda beden eğitimi dersleri de en etkili olanlardan birisidir.

Eğitimin gayesi, sadece bilimsel konularda öğrencileri bilgilendirmek değil, aynı zamanda onları ahlaki açıdan yetişmiş birer değer olarak topluma sunabilmek olmalıdır. Dolayısıyla kainatı Türk kültür değerlerine göre yorumlayacak sporcular yetiştirmek, spor eğitiminin gayesi olmalıdır.

Başkalarıyla münasebet olmadan, ahlaki zaruret olmaz. Bundan dolayı, okulun her şeyden önce gençleri sosyalleştirmeyi göz önünde bulundurması, bilhassa toplumumuz için çok önemlidir. Sosyosantrik fikirlerin aktarılması için, elimizde mevcut olan en kuvvetli eğitim vetiresi gençlerin sosyalleşmesini ve insanlar arası münasebetlerde işbirliğini mümkün

kılan eğitim şeklidir. İşbirliği, zihnin normal bir şekilde gelişmesini sağlar. Buna tekabül eden öğretim şekli de, grup halinde çocukların çalışmasını sağlayan metoddur (Şemin 1973). Okul bunu en iyi şekilde beden eğitimi dersi ile yerine getirebilir. Bu ders sosyal ilişkilerin kurulabileceği iyi bir ortam sağlayabilir. Çünkü okulda öğrencilere grup halinde çalışabilme, işbirliğini geliştirme, başkalarına, yasa, töre ve geleneklere saygı gibi ahlaki değerleri verebilen ender derslerden biri de, beden eğitimi dersidir. Bu ders öğrencilerin özgürce kendilerini yaşayabilecekleri ortamı hazırlayabilecek niteliktedir.

Beden eğitimi hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır. Beden eğitimi; milli eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktır. Bedensel etkinlikler kişinin bedence sağlam, fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasını amaçlar (Aslan 1979). Diğer bir tanıma göre ise beden eğitimi ; bedensel, ruhsal ve toplumsal davranışlar oluşturma eğitimidir. Beden bir araç olup, amaç, kişiliğin olumlu yönde eğitimidir. Bu da sağlıklı, güçlü, mutlu olma karakter ve ahlaki değer kazanma, toplumsallaşma ve vatandaşlık eğitimi demektir (Kartal 1979). Bu iki tanımdan da anlaşılabilceği gibi beden eğitimi dersi sadece hareket ve faaliyette bulunma değil, aynı zamanda kişide karakter oluşturma eğitimidir.

Devlet Planlama Teşkilatının yayınladığı rapora göre, beden eğitimi; insanın bütünü oluşturduğu fiziki, ruhi ve zihni niteliklerin bulunduğu, yaşın ve genetik kapasitenin gerektirdiği verim gücüne ulaştırılması için rekabet olmaksızın yapılan faaliyetlerin tümüdür şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımdan sonra Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçlarını kısaca gözden geçirelim.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, Türk Milleti'nin bütün fertleri

1. Atatürk İnkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesi bulunan Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı Türk Milleti'nin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar halinde yetiştirmek,

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları paralelinde, beden eğitimini amaçlarını inceleyecek olursak ;

1. Kişisel Yönden

- a) Sağlık (bedensel, ruhsal ve toplumsal sağlık),
- b) Fiziki uygunluk (bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal uygunluk tüm organizmanın etkili görevliliği),
- c) Sağlık, emniyet ve iş eğitimi,
- d) İyi ahlak ve karakter sahibi güvenilir, disiplinli, heyecansal ve duygusal dengeye sahip kişilik (dengeli, esnek) geliştirmek,
- e) Bedenen eğitilmiş, geçerli yaşam ve davranış nitelikleri geliştirmek, sportmenlik,

2. Toplumsal Açıdan (Toplumsal Yararlılık Yönünden)

- a) Toplumsal sorumluluk geliştirme,
- b) Liderlik nitelikleri geliştirme,
- c) Yasalara, kurallara, töre ve geleneklere saygıyı geliştirme,
- d) İşbirliği, takım ruhu ve kollektif davranışlar oluşturarak aileye, okula ve çevreye uyumunu sağlamak,
- e) Sıra ve hak kavramlarını geliştirmek başkalarını kişiliğine saygılı olmak (Kasap 1990).

Görüldüğü gibi Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarıyla, beden eğitimi dersinin genel amaçları arasında bir paralellik vardır. Genel eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için, beden eğitimi dersine ve bu dersin öğretmenine büyük görevler düşmektedir. Ancak beden eğitimi dersinin bu görevi tam olarak yerine getirdiği söylenemez. Çünkü toplumumuzda özellikle ailelerimiz çocuklarını bu derse girmelerini pek istemezler. Çocuklarının bu dersten muaf olmaları için ellerinden geleni yaparlar. Çünkü çocuklarının diğer derslerden başarılı olmaları onlar için yeterlidir.

Beden eğitimi dersi, gelecek yaşantılar için çocukları hazırlayan, onların özgürce kendilerini yaşayabileceği ender derslerden birisidir. Yetişkinler, gençlerin spor faaliyetlerini desteklemelidirler. Spor, iyi bir benlik tasavvuru ve kendine saygı duygusunun ve kendine

hakimiyetin gelişmesini temin eder. Okullardaki beden eğitimi dersi bütün isteksiz gençlerin de katılabileceği şekilde düzenlenmelidir (Tausch 1979).

Okulun bu görevleri yerine getirebilmesi için beden eğitimi öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Öğretmenin en önemli görevi öğrencinin kişiliğinin derin tabakalarında ahlaki bütünleşmeyi sağlamaktır (Meinberg1991). Bu bakımdan beden eğitimi öğretmenine spor ahlakı ve eğitici ahlakılığı gibi iki önemli vasfa sahip olmaları gerekir. Yanlış uygulamalarla öğrenciler, bu dersten soğutulmamalıdır. Özellikle ahlaki değerlere sahip gençler yetiştirilmek isteniyorsa, beden eğitimi dersinin içerik yönünden değiştirilmesi gerekecektir. Beden eğitimi dersi, gençlerin fiziksel gelişmelerini sağlayan hareketler, mesela; takla, amut gibi faaliyetlerle sınırlı kalmamalıdır. Bununla beraber çocuklara, ahlaki değerler verebilecek oyunlar, sohbetler de bu ders içinde uygulanmalıdır.

Beden eğitimi dersindeki faaliyetler öğrencilerin ilgilerinin şekillenmesine yardım eder. Okullarda, iyi seçilmiş oyunlar, çocukların bedence gelişmelerinde olduğu gibi toplumsal gelişmelerinde büyük rol oynar. Çocuklar toplu oyunlarda birbirleriyle işbirliğine, hoş görülüğe, anlayışa alışırlar (Hayat Ansiklopedisi 1973). Dolayısıyla öğrencilerin bu ilgilerinin teşvik edilmesi, ahlaki eğitimin vazgeçemeyeceği bir fırsattır. Çünkü beden eğitimi dersinde, bir sürü lafla kafaya sokulamayan, karaktere eklenmeye çalışılan nitelikler, kolaylıkla çocuğa mal edilebilir. Bir topluluğa bağlanmak, o topluluğun istediği fedakarlık, samimiyet, yardım, beraberce bir amaca ilerlemek gibi üstün nitelikleri, bu dersin anlayışlı öğretmeni, çocuğun şahsiyetine ekleyebilir (Berktin 1972).

Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarına baktığımızda, çocuğa kazandırılmak istenen ahlaki değer ve davranışların büyük bölümünün sadece ve sadece beden eğitimi dersi ile gerçekleştirilebileceği aşıkardır. Bu konuda en büyük yardımcı beden eğitimi dersidir.

Öğrenci, bu dersteki faaliyetler esnasında, arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurma, başkalarına zarar vermeme, işbirliği halinde adalete dayalı, ahlak kurallarını öğrenebilir. Öğrenciler genellikle oyun kurallarını tam manasıyla bilemedikleri için kuralları çiğnemektedir. Bu yüzden okullarda özellikle beden eğitimi dersinde kural bilinci çocuklara verilmelidir.

Beden eğitimi, esas eğitimle sıkı bir ilişki içerisindedir. Oyunculara oyun kurallarını öğretmeli, hakemle çalıştırılmalı ve değişik spor türleri üzerinde bilgi verilmelidir. Genç nesil oyun oynarken rakiplerine karşı kibar ve nazik olmalı, doğruluk ve şeref terimlerine uygun bir oyun çıkarmalıdır. Okul öğretmenleri, bu amaç için çalışmalıdır ve öğrenciler bu yönde eğitilmelidir (TMOK 1988).

Okuldaki sportif faaliyetler, müsabaka şeklinde yapıldığı takdirde ahlaki kural bilincinin gelişimi açısından, ahlaki eğitime etkili katkıda bulunabilir. Okuldaki sportif çalışmalarda önemli olan, öğrencilerin belli standartlara ulaşması değildir. Sportif çalışmalar okuldaki öğrenciler arası yarışmalar biçiminde olmalıdır (Gündüz 1983). Daha önce derste öğrencilere sadece temel beden eğitimi hareketlerinin öğretildiğini ve bunların tek başına ahlaki eğitime katkıda bulunamayacağını belirtmiştik. Bununla beraber öğrencilere, ahlaki eğitime dayalı çeşitli oyun faaliyetleri uygulanmalıdır.

Genelde, oyunların işbirliğini öğrettiği söylenir, fakat hakikatte onlar, bunu sadece müsabaka şeklinde oldukları zaman öğretirler (Russel 1964). Bu yüzden derslerde, müsabaka şeklinde oyun faaliyetleri düzenlenmeli ve müsabaka sonunda öğrencilerden oyun sırasındaki davranışlarını değerlendirebileceği sohbetler düzenlenmelidir. Böylece öğrenci müsabaka esnasında yaptığı kuraldışı hareketlerin değerlendirilmesini yapabilecek ve hatalarını görebilecektir.

Öğrencilere ilkökul çağlarında basit oyunlar öğretilir. Bu oyunlarda çocuklar, oyun kurallarına uymaları gerektiğini görürler. Kurallar baskıcı oyun kuralları şeklindedir. Öğrenciler, öğretmeni takip ederek, oynayarak öğrenirler.

Öğrenciler, öğretmen merkezde bir beden eğitimi dersinde sadece emir ve talimatlara tepkide bulunabileceklerdir. Bu yüzden kurallar, öğrenciye demokratik bir ortamda baskıdan uzak, sevgi, anlayış ve karşılıklı saygıya dayandırılarak verilmelidir. Bu da ancak okullarımızda uygulanacak demokratik öğretim sisteminde mümkün olabilir.

Demokratik öğretim sisteminde bütün adımlar, önlemler ve amaçlar, karşılıklı konuşmanın, tartışmanın ve grup kararlarının ürünüdür. Gruplar, serbestçe seçilebilir. Öğretmen, yardımcı rolündedir. O grubun bir parçası olmaya çalışır. Övgü ve ceza, objektif, duygudan arınmış ve konuya yönelik olarak verilir. Böyle bir ders stiline anlamlı bir örneği, işbirliğinin esas olduğu, karşılıklı anlaşma ve tartışmanın cereyan ettiği, eleştirisel de olsa, öğrenci katkılarının kabul edildiği, öğrenci merkezli ders ve çalışma biçimleridir (Hesapçioğlu 1994).

Beden Eğitimi dersinde, bu ortam sağlandığı takdirde, öğrenciler kurallara kendiliklerinden uyacaklardır. Daha önce belirttiğimiz gibi öğrenci kuralı, vicdanın aldığı kararlar olarak algıladığı zaman, ahlaki özgürlüğe kavuşacaktır. Böyle bir öğretim şekli, kurallara uyma konusunda, öğrencilere yardımcı olabilir.

2.3 FAİR PLAY

Bu kelime ilk kez İngiliz Kolejleri'nde kullanılmaya başlandı. Ve genelde birbirine çok yakın olarak üç anlam taşır. Öncelikle “iyi oyun” anlamına gelecek biçimde kullanıldı. Sonra

“iyi oyunu ortaya koyacak ruh hali ve sporcuya yakışan davranış biçimi” diye, değerlendirildi. Daha sonradan da “iyi oyunu temin edebilmek için, oyuna katılanların tümünün mutlak olarak yerine getirmek zorunda oldukları davranış biçimlerinin tümü” olarak değerlendirildi. Zamanla Fransa’da da hem spor alanlarında, oyun alanlarında hem de günlük yaşantıdaki “tüm dürüstlüğü” ifade eder biçimde kullanıldı. Ülkemizde ise bu kavram genelde “sportmenlik” veya “sportmence” kavramı olarak kullanılıyordu. Ama Son yıllarda artık “fair play” kavramı da dilimize yerleşmiş oldu. Uluslararası platformda fair play kavramı için iki ayrı belge hazırlanmıştır. 1974 yılında Uluslararası Fair Play Komisyonu tarafından hazırlanan Fair Play Deklerasyonu tüm üye ülkelere gönderildi (Erişim c 2006).

Norbert Müller’e göre, Fair Play kavramının gelişim çizgisinin başlangıcı, 15. yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz turnuva kurallarında centilmenlik dışı davranışlar için kullanılan "foul play" ifadesine götürülebilir. Gillmeiste’e göre, ilk olarak, tamamen genel bir kullanımla ve "fırsat eşitliğini korumak", "şövalyece düşünüş tarzını göstermek" anlamında, 16. yüzyıl sonlarında William Shakespeare’de geçen Fair Play kavramı, spor diline 18. yüzyılda girmiştir. Günümüz Fair Play prensiplerinin sistematik temelleri ise, dönemin değişimler geçiren sosyo-kültürel yapısı ile doğrudan ilgili olarak, 19. yüzyıl Viktoria İngiltere’inde atılmıştır. Georg Brase göre, özellikle yatılı kolejlerde (Public Schools) başlatılan reform hareketleri çerçevesinde, eğitimde sporun ve sporda Fair Play’in ön plana çıkarılması, Fair Play idealinin gelişmesi ve yaygınlaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır (Yıldıran 2002).

Fair Play, sporcuların yarışmalar esnasında, güçleşen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmaması, rakibi düşman değil, aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir (Yıldıran 2002).

Fair Play’ e uygun davranışların, genellikle centilmenlik, sportmenlik ya da efendilik sözcükleriyle karşılandığı Türkiye’de, doğrudan Fair Play kavramının kullanıldığı ve tamamen Fair Play’ e ilişkin ilk kaynak, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından tercüme ettirilerek 1994 yılında yayımlanan, "Sporda Erdemlik - Fair Play" (Çev: M. Ateşoğlu) adlı eserdir. Böylece, Fair Play kavramı Türkçe literatüre "sporda erdemlik" olarak girmiş, sonraları "sportif erdem" kullanımını benimsenmiştir (Yıldıran 2002).

Kavramların kapsamaları, hiç şüphesiz, süreç içinde onlara yüklenen anlamlara bağlıdır. Fair Play’e karşılık olarak önerilen kavramlar, henüz, Fair Play’in sahip olduğu anlam zenginliğinden oldukça uzak görünmektedir. Fair Play konusunda Alman dilinde yazılmış

makalelerin bir analizinde, Rahe, kavramın kapsam alanının, sosyal davranış biçimleri spektrumunda oldukça geniş bir yer tuttuğunu saptamıştır. Tarafımızdan gerçekleştirilmiş, Türkçe'de Fair Play'in karşılığı olabilecek kavramların belirlenmesine yönelik henüz yayımlanmamış bir çalışmada, değişik bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin listeledikleri kavramların bir kısmı bile, Fair Play'in anlam zenginliğini yansıtmaması bakımından ilginçtir:

Açıksözlülük, Adalet, Ahlaklılık, Alçakgönüllülük, Anlayışlılık, Arkadaşlık, Bağışlayıcılık, Bağlılık, Barış, Başarıyı hak etme, Bencil olmama, Bilinçlilik, Birlik-Berberlik, Bütünleşme, Büyüklük gösterme, Centilmenlik, Cömertlik, Çıkar gözetmeme, Dayanışma, Davranış kusursuzluğu, Değer verme, Dikkatli davranma, Disiplinlilik, Doğruluk, Dostluk, Dostça oynama, Dürüstlük, Dürüst oyun, Düşüncelilik, Düzgün spor, Efendilik, Erdemlilik, Fanatik olmama, Fedakarlık, Fena hareketlerden kaçınma, Fırsat eşitliği, Güvenilirlik, güzellik, Hak yememe, Hakaret etmeme, Hakverirlik, Hakemi yanıltmama, Haysiyet, Hoşgörü, İnançlılık, İnce ruhluluk, İnsafılık, İnsanlık, İnsancılık, İyi huyluluk, İyimserlik, İyi niyetlilik, İyi karakterlilik, Kardeşlik, Kendine hakim olma, Kibarlık, Kin tutmama, Kötü söz söylememe, Kurallara uyma, Kurallara gerek kalmadan anlaşma, Medeni davranış, Mertlik, Mükemmellik, Nezaket, Namusluluk, Olgunluk, Onurlu davranma, Ölçülülük, Özgürlük, Özveri, Paylaşım, Rakibi düşman görmeme, Ruh güzelliği, Sabırlılık, Samimiyet, Saygı duyma, Saygınlık, Sevecenlik, Sevgi, Soğukkanlılık, Sonucu kabullenme, Spora bağlı kalma, Sporcuyu koruma, Sporseverlik, Sportmenlik, Şiddeti reddetme, Terbiyelilik, Tutarlı davranma, Uygarlık, Uyumluluk, Yardımlaşma, Yenme ve yenilmeyi öğrenme (Yıldıran 2002).

TMOK Fair Play Konseyi, asli görevlerinden olan Fair Play idealinin anlaşılması ve yaygınlaştırılması çalışmaları çerçevesinde, çocuklara, gençliğe ve tüm topluma Fair Play'i anlatmanın iyi bir yolunun da karikatür olabileceği düşüncesiyle, 1996 yılında ulusal düzeyde bir karikatür yarışması düzenledi. Düşüncelerini çizgiyle ifade edebilme becerisiyle tanınmış Türk toplumunda aksiyonun olumlu yankı bulmasıyla Konsey, 1997' de yarışmanın kapsamını genişleterek, ilk, orta ve yükseköğretim öğrencilerini de yarışmaya dahil etti. Katılım formu gönderilen 65 bin okuldan gelen 1135 eser değerlendirmeye alındı (Yıldıran 2002).

İlköğretim öğrencisinden profesyonel çizimlere kadar geniş bir yelpazeye açık olan Fair Play Karikatür Yarışmasında başarılı bulunan eserler, sergiler yoluyla halka sunulmakta ve bir albümde toplanmaktadır. Seçilmiş karikatürlerin 1999'dan itibaren çeşitli Avrupa ülkelerinde sergilenmesinin bu orijinal yöntem olan ilgiyi arttırması sonucu, Konsey, yarışmayı uluslararası hale getirdi (TMOK 2001). Karikatür yarışmaları, her kademedeki

öğrencilerin Fair Play kavramıyla tanıştırılmasında ve Fair Play'e ilişkin davranışlar üzerine düşünmeye yönlendirilmesinde önemli rol oynayabilecek bir etkinlik konumundadır

Fair Play anlayışı, bireyin doğuştan sahip olduğu donanımlarından değildir. Amaca uygun bir eğitim süreci sonucu kazanılabilmektedir. Ancak, başarı odaklı spor ortamında, ne antrenmanlarda, ne antrenör eğitiminde, ne de benzeri eğitim ortamlarında Fair Play'i özendirici çabalar söz konusudur. Başarıda rol oynayabilecek her türlü kural dışı davranışın oyunun vazgeçilmez bir parçası olarak açık ya da gizli sergilenmesini sporcularına öğütleyen antrenörlerin, kulüplerle sözleşmeleri mutlak başarı şartına bağlandığı sürece, onların da sporcuları baskı altında tutmalarının ve Fair Play'e aykırı stratejiler geliştirmelerinin önüne geçilemeyecektir (Yıldıran 2002).

Kural ihlalleri artık normal kabul edilmektedir ve profesyonel spora özgü bir durum olmaktan çıkmıştır. Kulüpler, gençlerin sosyalleşmelerini sağlayacak kurumlardan biri olma özelliğini kaybetmektedirler. Pilz (1995)'in kapsamlı araştırması, gençlerin, kulüplerde aktif spor yapma süreleri uzadıkça, kural ihlallerini, faullü oynamayı, haksız avantajlar sağlama çabalarını "akıllı bir taktik" olarak değerlendirdiklerini göstermektedir (Gunter 1995). Bu anlayışın okul sporu için de geçerli olduğunu, Alman milli futbol oyuncusu Paul Breitner, yaklaşık çeyrek asır önce şöyle ifade etmişti: "Gerek okul öğrencileri, gerekse profesyonel lig oyuncularını için geçerli olmak üzere, şurası açıktır ki; rakibin bir gol atmasına meydan vermemek için, onu her türlü araçla engellemek, eğer sportmence yollarla yapılamıyorsa, bunu mutlaka bir faulle yapmak gerekir. 'Bir serbest vuruş, her zaman bir gole tercih edilir.'" (Breitner 1980).

Fair Play ideallerinin gerçekleştirilmesinin önündeki en önemli engellerden biri de, sporun, uluslararası, ulusal veya yerel "prestij" aracı olarak algılanmasıdır. Uluslararası karşılaşmalarda elde edilen başarılar hiç şüphesiz ulusal bir haz yaratmakta, toplumsal özgüven gelişimine katkı sağlamaktadır. Uluslararası düzeyde artık normal karşılanmakta olan spor-prestij ilişkisi, ne yazık ki, çok daha küçük ölçekli birimlerde ön plana çıkartılmakta ve Fair Play açısından "patolojik" sonuçlar doğurmaktadır. Kasaba takımının maçı "kasabanın namusu", okul takımının maçı "okulun şerefi" ile özdeşleştirilmektedir. Sporun "namus", "şeref" gibi kavramlarla ilişkilendirilmesi, sonuca ulaşmada, sürecin nasıl biçimlendirildiğinin önemini kaybetmesine yol açmakta, sporcularda, prestijin kazanılması ya da korunması için "her ne pahasına olursa olsun kazanmak" anlayışını geliştirmektedir (Yıldıran 2002).

Mevcut durum, Fair Play' e ilişkin bilinç oluşturma çalışmalarının sadece Fair Play kampanyalarıyla gerçekleştirilemeyeceğini, bunların yanında uzun vadeli, sistematik bir eğitim sürecinin zorunlu olduğunu göstermektedir. Fair Play kampanyaları, uygulamaya

yardımcı yayınlar ve uygun antrenör seminerleri, profesyonelleşmiş yüksek performans sporunda görülen erdemsiz davranışların derecesi üzerinde hemen hemen doğrudan hiçbir etkide bulunmamaktadır. Profesyonel alan artık günümüzde kendi normları, rolleri ve değerleriyle görece bağımsız bir sistem haline gelmiştir (Yıldıran 2002).

Fair Play çalışmalarının, sporcuları mutlak başarı baskısı altında tutan grupların etkisinde kalmayacak, etik donanımlara sahip bir genç kuşağın yetiştirilmesine yönelik olması gereklidir. Bu nedenle, Fair Play aksiyonlarının yönü ilk ve orta öğretim çağı çocuk ve gençlerine çevrilmelidir. Bunun en geçerli gerekçesi, geleceğin sporcu, antrenör, spor adamı, hakem, yazar ve seyircisinin bu kitle içinden çıkacak olmasıdır (Yıldıran 2002).

Okul beden eğitimi dersleri ve okullararası karşılaşmalar, Fair Play' e uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun bir ortam olarak kullanılmalıdır. 19. yüzyıl İngiltere'si örneğinde olduğu gibi, okul beden eğitimi ve sor etkinlikleri, çocuk ve gençlerin karakter eğitimleri için bir araç konumuna getirilmeli, öğrencilerin günlük hayata transfer edebilecekleri uygun davranış biçimleri öğretmenler tarafından kasıtlı olarak uygulanmalı ve pekiştirilmelidir (Yıldıran 2002).

Ortaöğretim öğrencilerin beden eğitimi derslerinden beklentilerinin de halen ve her şeye rağmen bu doğrultuda olduğu görülmektedir. ilköğretim Okulları, Lise ve Dengi Okullar Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programları'nda yer alan ve beden eğitimi derslerinde gerçekleşmesi beklenen 18 amaçtan en önemli ilk 5 amacın hangileri olduğunun araştırıldığı bir çalışmada, "Dostça oynama ve yarışma, kazananı takdir etme, kaybetmeyi kabullenme, hile ve haksızlığın karşısında olabilme" amacını, öğrenciler 4., veliler 1., beden eğitimi öğretmenleri 2. ve öğretmen eğitimcileri 3. en önemli amaç olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yalın sportif erdemi, etik değerleri vurgulayan bu amacın tüm gruplarca en önemli amaçlar arasında ilk sıralarda gösterilmesi toplumsal bir beklenti ifadesi olarak değerlendirilebilir. Buna rağmen, programda beden eğitimi dersinde fiziksel amaçların gerçekleştirilmesine yönelik davranışlar detaylıca gösterilirken, sosyal gelişimi sağlayacak davranışların nasıl kazandırılacağına ilişkin her hangi bir veri bulunmamaktadır (Yıldıran 1996). Rahe (1987), temel ahlaki bir davranış olarak Fair Play'in beden eğitimi dersinde, üniteler formunda verilebilen diğer ders konuları gibi ele alınmasının güç olduğuna işaret etmekte ve dersin öğrencilerin kuralları öğrenmesini sağlayacak biçimde planlanmasının ve beden eğitimi öğretmenin davranışlarının Fair Play prensiplerine uygun olmasının önemini vurgulamaktadır. Kural bilinci eğitimi ise çocuk ve gençlerde, kuralları tanıma ve öğrenme, kuralları anlama, kuralları özümseme ve ahlaki bilinç oluşturma aşamalarıyla gerçekleştirilmektedir (Orhun 1992).

Beden eğitimi öğretmenleri de, öğrenimleri esnasında Fair Play anlayışının beden eğitimi dersleri ve spor karşılaşmalarında hangi yöntemlerle kazandırılacağına dair herhangi bir donanıma sahip olamadıklarından, öğrenci beklentileri tamamen karşılıksız kalmaktadır. Bu alandaki yetersizlik hiç şüphesiz Türkiye'ye has bir durum değildir. Nitekim, Avrupa Fair Play Birliği, 2. Genel Kurul Toplantısı'nda yayınladığı deklarasyonda bu eksikliğe değinmiş ve formal eğitim alanında görevli olanların Fair Play, hoşgörü ve karşılıklı saygı kavramlarının tanıtımından özellikle sorumlu olduklarını vurgulayarak, ulusal hükümetlere, Fair Play'in okul beden eğitiminin en önemli konusu olarak müfredata eklenmesini, öğretmen ve antrenörlerin Fair Play kapsamındaki çalışmalarını destekleyecek özel eğitim ve enformasyon malzemeleri hazırlamalarını önermiştir (Olimpiyat Dünyası 1996).

Okul beden eğitimi ve sporu kapsamına Fair play eğitiminin alınabilmesinin ön şartlarından olarak, öncelikle mevcut beden eğitimi öğretmenleri için hizmet içi eğitimden geçirilmeleri, öğretmen adayları için de müfredat programlarında değişikliklere gidilmesi, eğitici programların hazırlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, Fair Play ve Olimpizm dersinin beden eğitimi ve spor öğrenimi veren tüm yükseköğretim kurumlarında zorunlu dersler kapsamına alınmasının sağlanması ve bu dersi verebilecek öğretim elemanlarının da kurs ve seminerlerle yetiştirilmesi, alana ilişkin ders kitabı hazırlanması öncelik arz etmektedir. "Önce Fair Play" aksiyonu çerçevesinde öğretici filmler ve broşürler hazırlatılmalı, öğrencilerin istifadesine sunulmalıdır. Fair Play' e ilişkin seri seminerler düzenlenmelidir. Bu çerçevede, tanınmış sporcu, antrenör, hakem, kulüp yöneticisi, spor yazarı ve taraflar dernekleri idarecilerinin Fair Play hakkındaki görüş ve deneyimlerini aktarabilecekleri toplantılar düzenlenmeli ve öğrenciler tartışmaya katılmaya teşvik edilmelidir. Gruplar halinde çeşitli spor etkinlikleri ziyaret edilerek, Fair Play'e uygun olan olmayan davranışların öğrenciler tarafından bizzat saptanmasını sağlamak ve bunları derslerde tartışmaya açmak, Fair Play bilincinin aşılmasında önemli rol oynayabilir. Öğrenciler arasında oluşturulacak Fair Play inisiyatif gruplarının, her okulda öğrencilerin Fair Play' e ilişkin görüşlerini ve basında çıkan olumlu-olumsuz örnekleri yansıtan bir Fair Play duvar gazetesi çıkarmalarını sağlamak da yararlı sonuçlar doğurabilecek etkinliklerdendir. Beden eğitimi ve spor öğrenimi veren kurumlarda, lisans bitirme tez ya da projelerinde Fair Play'in öncelikli araştırma alanı olarak değerlendirilebilir (Yıldırım 2002).

3.MATERYAL VE METOT

3.1.Materyal

Ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisinin araştırılması amacıyla yapılan çalışmanın evrenini, Çanakkale ilindeki ilköğretim okulları II kademe sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırma örnekleminin oluşturulmasında tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İl merkezindeki ilköğretim okullarından 11 tanesi tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu şekilde 2005-2006 öğretim yılında ilköğretim II kademede öğrenim gören 200 öğrenci örnekleme alınmıştır. Örneklem grubu olarak; spor yapan 65 kız ve spor yapan 65 erkek öğrenci spor yapmayan 70 öğrenci olmak üzere toplam 200 öğrenci ele alınmıştır.

3.2.Metot

Bu çalışmada survey modelin özel bir türü olan karşılaştırmanın ilişkisel tarama kullanılmıştır.

Survey araştırmalar herhangi bir olay olduğu değişken ya da problemlerin betimlenmesine ve bunlar arasındaki ilişkilerin açıklanmasını amaçlayan araştırmalardır. Bu çalışmada spor yapan ve yapmayan ilköğretim II kademe öğrencilerinin ahlaki yargı düzeyleri betimlenmiş cinsiyet ve branş değişkenlerine göre karşılaştırmaların analizleri yapılmıştır.

Deneklere Ahlaki Yargı Envanteri çalışmanın başında uygulanarak Ahlaki Yargı düzeyleri belirlenmiştir.

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak James R. Rest (1979) tarafından geliştirilmiş “Ahlaki Yargılar Envanteri” (Defining Issues Test-DIT) kullanılmıştır. Kohlberg’in kuramına dayalı olarak geliştirilen Ahlaki Yargılar Envanteri’nin orijinalinde 6 öykü bulunmaktadır. Her bir öyküde bireylerin düşüncelerini ortaya koymayı amaçlayan 12 önerme bulunmaktadır. Ölçeği cevaplayan birey bu düşüncelerin her birini likert ölçeği üzerinde (Çok önemli-Önemli-Biraz önemli-Az önemli-Önemsiz) şeklinde değerlendirmekte ve sonra bu değerlendirmeleri özetleyerek, bu maddelerden en önemli dördünü (en önemli, 2.önemli, 3.önemli, 4.önemli) olarak önemlilik sırasına göre belirlemektedir.

Ahlaki Yargılar Envanteri bu araştırma için spor alanına uyarlanmıştır. Ölçek geliştirme ve bu konu alanı uzmanlarının görüşleri doğrultusunda 3 öykü ölçeğin orijinaline bağlı kalınarak, spor temalı olarak yeniden oluşturulmuş ve bu çerçevede her bir öykü için 10 adet önermeye yer verilmiştir.

Ahlaki Yargılar Envanteri objektif olarak değerlendirilebilmektedir. Ölçekten elde edilen puanın yüksekliği ahlaki yargı düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Değerlendirmeden önce puanlamanın iç güvenilirlik kontrolleri yapılmaktadır. “M” puanı anlamsız maddelere verilen öneme ilişkin sayısal bir değerdir. Testi cevaplandıranların teste ilişkin tutumlarını belirler. 8 veya daha fazla M puanı alan envanterin cevap kağıdı değerlendirmeye alınmaz. Envanteri cevaplandıranların, maddeleri sıralamaları ile derecelendirmeleri arasındaki tutarlılık da puanın iç güvenilirliğini belirlemede kullanılır. Ölçeğin daha önceden gerçekleştirilen geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarında Crombo Alfa katsayısı 0,80 bulunmuştur. Ahlaki Yargılar Envanterine benzer ölçekler geçerliliği ise 0,50 ile 0,70 arasında değişmektedir.

Araştırma verilerinin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız ti testi, varyans analizi (F testi) teknikleri kullanılmıştır. Araştırma örnekleminin ahlaki yargı düzeylerinin tespitinde aritmetik ortalama ve standart sapma, cinsiyet ve spor yapıp yapmama değişkenlerine göre ahlaki yargı düzeylerinin incelenmesinde bağımsız ti testi, öğrencilerin uğraştıkları spor branşlarına göre ahlaki yargı düzeylerinin belirlenmesinde ise varyans analizi teknikleri kullanılmıştır.

Elde edilen bulgularda istatistiksel olarak 0.05 düzeyinde anlamlılık sınanmıştır.

4.BULGULAR

Bu bölümde denencelerle ilgili bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeyleri

Cinsiyet	Öğrenci sayısı(n)	Aritmetik ortalama (x)	Standart Sapma (s)	t	p
Kız	105	34,54	3,15	1,93	0,055
Erkek	95	33,70	2,97		

Tablo 2’de ilköğretim okulları II. kademe öğrencilerinin faktörüne göre ahlaki yargı düzeyleri ele alınmıştır. Bağımsız t testi kullanılarak gerçekleştirilen analizlere göre kız öğrencilerin ahlaki yargı düzey ortalaması $34,54 \pm 3,15$; erkek öğrencilerin ise ahlaki yargı düzey ortalaması $33,70 \pm 2,97$ olarak bulunmuştur.

İki grubun puan ortalamaları arasında hesaplanan t değeri ($P < 0.05$) 1,93’tür. Elde edilen bu t değeri 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı değildir. Yani kız ve erkeklerin ahlaki yargı düzeyleri arasında anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 3: Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Spor yapma durumu	Öğrenci sayısı(n)	Aritmetik ortalama (x)	Standart Sapma (s)	t	p
Spor yapan	130	34,64	3,15	3,18	0,002
Spor yapmayan	70	33,22	2,76		

***P>0,05**

Tablo 3’de spor yapan ve yapmayan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri incelenmiştir. Spora ilişkin örneklere dayalı olarak uyarlanan ahlaki yargılar ölçeğinde spor yapan öğrencilerin puan ortalaması $34,64 \pm 3,15$; spor yapmayan öğrencilerin puan ortalaması $33,22 \pm 2,76$ ’dır.

2 grubun puan ortalamaları arasında hesaplanan t değeri ($P > 0.05$) 3,18 bulunmuştur. Bu bulgu 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı farklılığı ifade etmektedir. Grupların ortalamalarına bakıldığında spor yapan öğrencilerin yapmayanlara kıyasla daha yüksek ahlaki yargı düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Spor Yapan Öğrencilerin Branşlarına Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Branşlar	Öğrenci sayısı(n)	Aritmetik ortalama (x)	Standart Sapma (s)	F	P
Basketbol	30	35,46	2,33	1,45	0,21
Voleybol	30	34,91	2,76		
Hentbol	30	34,94	3,81		
MasaTenisi	20	33,75	2,79		
Atletizm	20	33,48	3,71		

Tablo 4’de spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri karşılaştırmalarla incelenmiştir. Varyans analizi (F testi) kullanılarak gerçekleştirilen analizlere göre grupların puan ortalamaları arasında F değeri 1,45 olarak hesaplanmıştır. Bu bulguya göre öğrencilerin spor branşlarına göre ahlaki yargı düzeyleri arasında anlamlı farklılık yoktur. Yani öğrencilerin yaptıkları spor branşları onların ahlaki yargılarında farklılığa yol açmamaktadır.

Tablo 5: Spor Yapan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Cinsiyet	Öğrenci sayısı(n)	Aritmetik ortalama (x)	Standart Sapma (s)	t	p
Kız	65	35,34	2,98	2,59	0,011
Erkek	65	33,94	3,17		

P>0,05

Tablo 5’de spor yapan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki yargı düzeyleri incelenmiştir. Bu konuda spor yapan kız öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin puan ortalaması 35.34 ± 2.98 , spor yapan erkek öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin puan ortalaması ise $33.94 \pm F 3.17$ bulunmuştur.

Grupların puan ortalamaları arasında hesaplanan t değeri ($P>0.05$) 2,59’dur. Bu sonuca göre grupların puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır. Puan ortalamalarına bakıldığında spor yapan kız öğrencilerin spor yapan erkek öğrencilere kıyasla ahlaki yargılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 6: Spor Yapmayan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Cinsiyet	Öğrenci sayısı(n)	Aritmetik ortalama (x)	Standart Sapma (s)	t	p
Kız	40	33,25	3,01	0,09	0,92
Erkek	30	33,18	2,45		

Tablo 6’da spor yapmayan öğrencilerin cinsiyetleri göre ahlaki yargı düzeyleri incelenmiştir. İstatiksel analizlere göre spor yapmayan kız öğrencilerin ortalaması $33,25 \pm 3,01$; spor yapmayan erkek öğrencilerin ortalaması ise $33,18 \pm 2,45$ olarak bulunmuştur.

Grupların puan ortalamaları arası hesaplanan 0,09 t değeri ($P < 0.05$) anlamlı farklılığa yol açmamıştır. Yani spor yapmayan kız öğrenciler ile spor yapmayan erkek öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri arasında bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 7: Genel Olarak İlköğretim Okulları II. Kademe Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Düzeyleri

Öğrenci sayısı	Aritmetik ortalama	Standart Sapma
200	34.15	3.09

Kohlberg’in kuramına dayanarak geliştirilen ahlaki yargılar envanterinden en düşük puan “10” en yüksek puan ise “100” dür. Öğrencilerin elde ettikleri puanların ortalamasının 30 ile 40 arasında değiştiği gözlenmektedir. Kohlberg’in kuramını ve yapılan araştırmalara göre ahlaki yargılar puanı 49 ve aşağısı olan öğrenciler geleneksel düzeyde 50 ve yukarısında alanlar ise gelenek düzeyde kabul edilmiştir. Buna göre öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerine ilişkin ortalamalar yukarıdaki tabloda verilmiştir.

İstatiksel analizlere göre öğrencilerin ahlaki payı düzeyi ortalaması 34.15, standart sapması ise 3,09’dur. Elde edilen bu sonuç ölçeğin kriterleri açısından geleneksel düzeye işaret etmektedir.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisinin araştırılması amacı ile yapılan çalışmada;

Tablo 2’de görüldüğü üzere cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeylerinin analiz sonucunda hesaplanan t değeri 1,93’tür. Elde edilen bu değer 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı değildir. Bu da, kız ve erkek öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri arasında farklılık olmadığını göstermektedir.

Koyuncu’nun, Michigan Eyalet Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyasal Bilimler Bölüm’ünde, 69, üçüncü sınıf öğrencisi üzerinde Rest’in geliştirmiş olduğu DIT’ı uygulayarak yaptığı araştırmada, cinsiyet rolü kimliği ile ahlak gelişim evrelerini karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet rolü kimliği ile ahlaki yargı puanlarının ortalamaları arasında önemli bir fark bulunmamıştır (Koyuncu 1983). Walker’ın yaptığı araştırmada da ahlaki gelişim cinsiyete göre çok az farklılık gösterdiği bulunmuştur (Walker 1984).

Almanya ve Türkiye’deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması üzerine yapılan çalışma sonucunda; kız ve erkek öğrencilerin ahlaki yargı yeteneği puanlarının aritmetik ortalamaları t-Testi ile karşılaştırılmış ve erkek öğrenciler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumun, erkek çocukların aileleri tarafından kız çocuklarına oranla daha fazla otonom olmaya, kendi kendine karar vermeye, planlar yapmaya ve yeni girişimlerde bulunmaya teşvik edilmelerinden kaynaklanabileceğini düşünmekteyiz. Kültürümüzde kız çocuklarının kendilerini geliştirmeleri, yaşama, mesleğe, dış dünyaya hazırlanmaları yerine, daha çok evde oturup annelerine yardım etmeleri, ailelerine ve daha sonrada eşlerine bağımlı olmaları teşvik edilmektedir. Bu nedenle böyle bir sonuç şaşırtıcı olmamaktadır (Çiftçi 2001).

Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeyleri değişkenine göre karşılaştırılmasında (Tablo 3) 2 grubun puan ortalamaları arasında hesaplanan t değeri 3,18 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu istatistiksel değer 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılığı ortaya koymaktadır. Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin Ahlaki Yargı Düzeyleri değişkenine göre karşılaştırılmasında, ahlaki yargı düzey grup ortalamalarına bakıldığında spor yapan öğrencilerin daha yüksek ahlaki yargı düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Bu da bize sporun ahlaki yargı değeri üzerinde olumlu bir

etkisinin olduğunu ve spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere oranla daha etkin ve daha yüksek ahlaki değere sahip olduklarını göstermektedir.

Henry (1987)'nin yaptığı bir çalışmada kız ve erkek öğrencilerin ahlaki yargıları arasında önemli bir fark olduğu görülmüştür. Yine Kaya (1993)'nin yaptığı çalışmada da öğrencilerin cinsiyetleri ile ahlaki yargıları arasında önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde Kurt (1996)'un yaptıkları çeşitli çalışmalarda da cinsiyetin ahlaki yargıyı etkilediği sonucuna varmıştır.

Leming , A.B.D.nin Madison kentinde sekizinci ve onikinci sınıftan 60 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, ahlaki yargı ile ahlaki düşünce arasında önemli bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Yaşları, büyük olan öğrencilerin ahlaki yargıları, yaşları küçük olanlara göre daha üst ahlaki yargı evrelerinde bulunmuştur (Leming 1978).

Tablo 4'de görüldüğü üzere spor yapan öğrencilerin branş değişkenine göre ahlaki yargı düzeyleri analiz sonucunda branş gruplarının ahlaki puan değer ortalamaları arasında elde edilen F değeri 1,45 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu istatistiksel değer 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir. Bu demektir ki; basketbol, voleybol, hentbol, masa tenisi ve atletizm spor branşlarının spor yapan öğrencilerde ahlaki yargı düzeyleri arasında bir farklılığa yol açmamaktadır.

Plueddemann'ın çalışmasında, Kenya ve 66 üniversite öğrencisinin ahlaki yargı ve pedagojik tercihleri arasında önemli bir ilişki görülmüştür. Bu çalışmada DIT'in (Rest,1976) P puan ortalamaları bakımından, kızlar erkekler arasında, kızlar lehine, önemli fark bulunmuştur. Amerikan öğrencilerin P puan ortalamaları Kenyalı öğrencilerinkinden daha yüksek çıkmış; Amerikalı öğrenciler Kenyalı öğrencilerde daha fazla gelenek ötesi düzeyde, Kenyalı öğrencilerin ise daha çok geleneksel düzeyde oldukları anlaşılmıştır (Plueddeman 1989).

Aile ve ergenler üzerinde yapılan çalışmada, ergenlik süresince ebeveyn ahlak yargılarının kızlar üzerinde daha etkili olduğu bulunmuştur (Speicher 1994).

Bireylerin empati kurma becerileri, ahlaki gelişimsel boyutların sosyal ve bireysel yönlerini incelemek üzere yapılan çalışmalar sonucunda ergenlik döneminde kızların ahlaki gelişim aşamalarının erkeklere göre değer verme davranışları ve doğallıkları gibi daha üst seviyelerde ahlaki gelişimsel düzeye sahip oldukları bildirilmektedir (Shelton ve McAdams 1990).

Spor yapan öğrencilerin cinsiyetleri ve ahlaki yargı düzeyleri değişkeni açısından karşılaştırılması sonucunda (Tablo 5) istatistiksel olarak grupların puan ortalamaları arasında hesaplanan t değeri 2,59'dur. Bu sonuç istatiki açıdan iki grup arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Puan ortalamalarına bakıldığında spor yapan kız öğrencilerin, spor yapan erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu da bize göstermektedir ki; sporun, ahlak yargı düzeyini kızlarda daha çok etkilemektedir. Bunu toplumun sosyal ve ekonomik yapısıyla, kültürel değerleriyle bağlantılı olduğunu ve bu değerlerin kız öğrencilerde erkek öğrencilere oranla daha yoğun yaşandığını göstermektedir. Spor yapan kızların ahlaki yargı düzeylerinin bu çalışmada yüksek çıkmasının nedeni olarak yukarıdaki nedenler gösterilebilir.

Kohlberg'in ahlak eğitiminin, ergenlik sürecince, ahlaki muhakeme ile olgunlaşmaya liderlik eden doğal gelişimsel ve bilişsel süreç olarak bildirilmiş ve toplumsal açıdan olgunlaşmayı destekler nitelikte değerlendirilmiştir. Bireyin deneyimli yaşlılarıyla (kardeş, arkadaş gibi) bir arada olmasının ahlak gelişim evrelerinin, toplumsal sistem açısından desteklenmesinin önemli olduğu belirtilmiştir (Harding 1991).

Skoe ve Gorden'nin 1993'te ve Walker'in 1989'da yaptığı çalışmaları sonucunda, ahlaki gelişim evrelerine ait puanlama sonucunda, cinsiyet farklılığının bulunmadığı belirtilmiştir (Woods 1996).

Ayrıca Walker'ın, 5-16 yaşları arasındaki kız ve erkek çocukların uzunlamasına incelendiği bir çalışma sonucunda, ahlaki gelişim ile ilgili evre puanlarında, cinsiyet farklılığının bulunmadığı belirtilmiştir (Woods 1996).

Tablo 6'da görüldüğü üzere spor yapmayan öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırılması sonucunda hesaplanan t değeri 0,09'dur. Elde edilen bu değer istatiki açıdan 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı değildir. Bu da, spor yapmayan kız ve erkek öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri benzer özellik göstermektedir.

Sonuç olarak ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisinin araştırılması amacı ile yapılan çalışmada; spor yapan öğrencilerin, spor yapmayan öğrencilere oranla ahlaki yargı düzeylerinin daha yüksek olduğunu, spor yapan öğrencilerin branş değişkenine göre ahlaki yargı düzeylerinde bir farklılık olmadığını, spor yapan kız öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin spor yapan erkek

öğrencilerden daha yüksek olduğunu, spor yapmayan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki yargı düzeyleri arasında bir farklılığın olmadığı bulunmuştur.

6.ÖZET

S.Ü Sağlık Bilimler Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi/ KONYA-2006

Elif Dilara GÜLER

Orta Öğretim Kurumlarında Beden Eğitimi Dersinin Çocuğun Ahlaki Gelişime Etkisi

Ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisinin araştırılması yapılan çalışmanın evrenini, Çanakkale ilindeki ilköğretim okulları II kademe sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırma örnekleminin oluşturulmasında tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İl merkezindeki ilköğretim okullarından 11 tanesi tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu şekilde 2005-2006 öğretim yılında ilköğretim II kademedeki öğrenim gören 200 öğrenci örnekleme alınmıştır. Örneklem grubu olarak; spor yapan 65 kız ve spor yapan 65 erkek öğrenci spor yapmayan 70 öğrenci olmak üzere toplam 200 öğrenci ele alınmıştır.

Deneklere, James R. Rest (1979)'in, Ahlaki Yargılar Envanteri (Defining Issues Test-DIT), çalışmanın başında uygulanarak Ahlaki Yargı düzeyleri belirlenmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız t testi, varyans analizi (F testi) teknikleri kullanılmıştır.

Elde edilen bulgularda istatistiksel olarak 0.05 düzeyinde anlamlılık sınanmıştır.

Buna göre; spor yapan ve yapmayan öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda; spor yapan öğrencilerin yapmayanlara kıyasla daha yüksek ahlaki yargı düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Spor yapan öğrencilerin branşlarına göre ahlaki yargı düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda; öğrencilerin yaptıkları spor branşları onların ahlaki yargılarında farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir.

Spor yapan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki yargı düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda; spor yapan kız öğrencilerin spor yapan erkek öğrencilere kıyasla ahlaki yargılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Spor yapmayan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki yargı düzeylerinin karşılaştırılması sonucunda; spor yapmayan kız öğrenciler ile spor yapmayan erkek öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri arasında bir farklılık bulunamamıştır.

Sonuç olarak; ortaöğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin ahlaki gelişime etkisinin araştırılması amacıyla yapılan bu çalışmada; sportif branşların ahlaki yargı düzeyini etkilemediği, spor yapan kız öğrencilerin ahlaki yargı düzeyinin, spor yapan erkeklerden daha yüksek olduğu, spor yapmayan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ahlaki yargı düzeylerinde farklılık olmadığı, spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyinin spor yapmayanlardan daha yüksek bulunması, sporun ahlaki yargı düzeyini olumlu olarak etkilediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Ahlak, Beden Eğitimi, Sporcu, Öğrenci.

7. SUMMARY

Effect of Physical Education Lesson on Moral Development of Child in Secondary School

II nd level primary school students in the city of Canakkale form the basics of the study about the effect of “Physical Education and Sports Classes” on moral improvement at secondary schools.

Random selection method was used in the study. 11 primary schools were chosen with the random selection method. With this method, 200 II nd level primary school students in the 2005 – 2006 education year were included in the research. The sample group was formed with total of 200 student; 65 male and female students who are engaged in sports and 70 students who do not.

At the beginning of the study Defining Issues Test – DIF of James R. Rest (1979) was given to the students to designate their moral opinion level.

Techniques of arithmetic average, standard deviation, independent ti test, variance analysis (F test) were used to analyze the data of the study. Statistically 0.05 level of meaningfulness was given to the findings.

According to this; as a result of the comparison on the moral opinion level of students who engage in sports and who do not; level of moral opinion of the students engaging in sports are higher than the ones who are not.

As a result of the comparison in terms of the students’ branches in sports, it is defined that branches do not create any difference on their moral opinions.

As a result of the comparison on students’ sexuality; female students’ moral opinion level found to be considerably higher than the male students.

On the other hand as a result of the comparison of the moral opinion level of students who are not engaged in sports; there was no difference seen between the male and female students’ moral opinion level.

In conclusion, in this study that aimed to find out the effect of Physical Education and Sports Classes on moral improvement at secondary schools, it is indicated that, the branch of the sports does not effect the moral opinion improvement, level of the moral opinion of female students who are engaged in sports are higher than the male students, there is no difference on the moral opinion level of male and female

students who are not engaged in sports, the moral opinion level of students who are engaged in sports are higher than the ones who are not and sports have a positive effect on the improvement of the moral opinion level.

Key Words: Sports, Moral, Physical Education, Sportsmen, Student

8.KAYNAKLAR

Aksoy F (1991) *Spor Psikolojisi*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meva Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Aslan R (1979) *Beden Eğitimi Bilgileri*, Bimaş Matbaası Ankara.

Balaban M.R (1949) *Tarih Boyunca Ahlak*, Gayret Kitabevi, İstanbul

Başaran İ.E (1978) *Eğitim Psikolojisi* 5. baskı, Sevinç Matbaa, Ankara.

Başer E (1985) *Uygulamalı Spor Psikolojisi*, Öğrenci Basımevi, İzmir.

Başer E (1998) *Uygulamalı Spor Psikolojisi*, Kültür Ofset, Ankara.

Berkün T.C (1972) *Problemlili Çocuklar ve Problem Sebepleri*, 3. Baskı, Tısa Matbaa, Ankara.

Bilir Ş (1994) *Okulöncesi Eğitimcileri için El Kitabı*, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Breitner P. (1995) *Ich will kein Vorbild sein* (München 1980).

Büyükdüvenci S (1987) *Eğitim Felsefesi* Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara

Çağrı M (1981) *Ahlakımız*, Er-tu Matbaası, İstanbul.

Çiftçi N (2001) *Almanya ve Türkiye'deki Türk Lise Öğrencilerinin Ahlakı Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.

Çileli M (1986) *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi*, Orun Dizgi, Ankara.

Çileli M (1986) *14-18 yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ahlak yargının Zihinsel Gelişim Psikoloji yaklaşımı ile değerlendirilmesi*".Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dökmen Ü (1982) "Nasrettin hoca fıkralarının Aisopos Grimm ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral gelişim Devreleri Açısından incelenmesi: Psikoloji dergisi Ankara 1982.

Erdem H (1994) *Ahlaka Giriş*, 2.baskı Özgü Matbaa Günay Ofset, Konya.

Erişim a (2006) Spor Nedir?, www.sporbilim.com

Erişim b (2006) Toplumsal Açından Spor. www.sporbilim.com

Erişim c (2006) Spor, Olimpiyatlar, Ahlak ve Fair Play. www.sporbilim.com 2006.

Erkal M (1992) *Sosyolojik Açıdan Spor*, Kutsun Matbaa ve Reklamcılık, İstanbul.

Garz D (1998) *Moral, Erziehung und Gesellschaft:Wider die Erziehungskatastrophe* Bad Heilbrunn/Obb:Klinckhard

Gezgin M.F, Amman T (1993) *Temel Eğitimde Yararlılık Açısından Spor Olgusu*, Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu, Manisa.

Gielen U (1996) *Kohlbergs Theorie der moralischen Entwicklung In L Kuhmerker; U Gielen R .L Hayes (hrsg) Lavrence kohlberg:Seine Bedeutung für die paedagogische und psychologische praxis.* München :kindt Verlag

Gunter A. P. (1995) “Zum Problem Struktureller Bedingungen für Uncafiness. Eine Empirische Analyse”. In:Fairness und Fair Play, Hrsg: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 2. Aufl 1995.

Gündüz Y (1983) *Çocuğunuzun Başarısı Elinizdedir*, Büyük Dersane Matbaacılık, Ankara.

Güngör E (2000) *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Neşriyat AŞ, İstanbul.

Hançerlioğlu O (1982) *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hançerlioğlu O (1986)*Toplumbilim Sözlüğü* Remzi kitapevi İstanbul.

Harding C, Snyder K (1991) *Tom, Huck, and Oliver Stone as Advocates in Kohlbergs Just Community: Theory-Based Strategies For Moral Education, Adolescence*, Vol. 26, No. 102

Hayat Ansiklopedisi (1973) Cilt 2, Doğan Kardeş Matbaa, İstanbul.

Henry R.M (1987) *Moral Belief Structure and Parental Favouritism as Determinants of Moral Judgement Stage.* Journal of Moral Education.

Hesapçioğlu M (1994) *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.8

İnal A.N (2000) *Beden Eğitime Giriş*, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu, Desen Ofset Matbaacılık, Konya.

İpbüken Y (1991) *Türk Sporü, Beden Eğitimi ve Politikaları*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Kartal M (1979) *Beden Eğitiminin Önemi*, Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi Sayı 47, İstanbul.

Kasap H (1990) *Eğitimde Beden Eğitimi Öğretim Yöntemlerinin Yeri ve Önemi*, Ders Notları, İstanbul.

Kasap H (1991) *Spor Ahlakının Oluşmasına Antrenör Faktörü*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Kaya M (1993) *Bazı kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Koyuncu N (1983) *Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Kohlberg L (1968) *Moralische Entwicklung In Althof, W (Hrsg) (1995) Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung*. Frankfurt a.M.:Suhrkamp.

Kohlberg L & Levine C & Hewer A (1984 a) *Zum Gegenwaertigen Stand der Moralstufen In w.Althof (Hrsg.). (1995) Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung*. Frankfurt a.M.:Suhrkamp.

Kohlberg L & Candee D (1984 b) *Die beziehung zwischen moralischem Urteil und moralischem Handeln In W Althof (Hrsg)(1995)*. Lawrence Kohlberg: Die Psychologie der Moralentwicklung.Frankfurt a M:Shurkamp.

Kohlberg L (1980) *Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education. Moral Development, Moral Education and Kohlberg*. Ed: B. Munsey, Birmingham, Alabama: Religious Education Pres.

Kohlberg L (1986) *Der Just Community-Ansatz der Moralerziehung in Theorie und Praxis. In F. Oser, R , Fatke & O. Hoffe (Hrsg), Transformation und Entwicklung. Grundlagen der Moralerziehung*. Frankfurt.

- Koca G ve Mangır M (1987)** *İlkokul birinci sınıfta devam eden yedi yaşındaki çocukların Ahlaki yargılarını etkileyen bazı faktörler: ziraat fakültesi yayını* Ankara.
- Köhler R (1985)** *Moralerziehung im Sportunterricht.* Verlag Harri Deutsch, Thun Frankfurt am Main.
- Kulaksızoğlu A (1998)** *Ergenlik Psikolojisi*, Büyük Fikir Kitapları Dizisi:100 Remzi Kitapevi, İstanbul
- Kurt Y (1996)** *Rehber Öğretmenler ve Öğretmenlerin Ahlak Gelişim Düzeyleri ve Denetim Odağı Algılamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Leming J.S (1978)** *Intrapersonal Variations in Stage of Moral Reasoning among Adolescents as a Function of Situational Context.* Journal of Youth and Adolescence.
- Meinberg E (1991)** *Die Moral im Sport*, Meyer und Meyer Verlag, Aachen.
- Miskeveyh İ (1983)** *Ahlaki Olgunlaştırma*, Başbakanlık Basımevi (Çevirenler A.Şener ve Ark.) Ankara.
- Olimpiyat Dünyası (1996)** "Avrupa Fair Play. Spor ve Eğitim ile İlgili Deklerasyonu" Olimpiyat Dünyası 1996.
- Orhun AA (1991)** *Pedagojik Açıdan Performans Sporü*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Orhun A. (1992)** "Fair Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir", Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri (20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniv., Ankara)
- Öymen MR (1975)** *Ahlak Eğitimi ve Ahlakın Testle Ölçülmesi* 3. baskı, Murat Matbaacılık, İstanbul.
- Özbaydar S (1983)** *İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Özcan AO (1989)** *Spor ve Spor Psikolojisi* Marmara Üniversitesi Spor Bilimi Dergisi Tekel Ambalaj İşletmeleri İstanbul.
- Öztürk S (1991)** *Kınalızade Ali Çelebi'de Aile*, Özkan Matbaacılık, Ankara.

- Par A H (1984)** *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Serhat Yayınları, İstanbul.
- Plueddeman JE (1989)** *The Relationship Between Moral Reasoning and Pedagogical Preference in Kenya and American Collee Students*. Relligious Education.
- Püsküllüoğlu A (1994)** *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Arkada Yayınları, Ankara.
- Rest J (1979)** *Resived Manual fort he Defining Issues Test* Mineapolis: Minneosta Moral Research Projects.
- Russel B (1964)** *Terbiyeye Dair* 2. baskı (Çeviren Hamit Dereli) Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara.
- Sadıklar S (1991)** *Sporun Okullaşması*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Sarpkaya T (1991)** *Spor Politikası*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Saylağ Ş (2001)** *Liselerin birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi*. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Shelton CM ve Mcadams P (1990)** *In Search of an Everyday Morality: the Development of a Measure, Adolescence*, Vol. XXV, no.100
- Speicher B (1994)** Family Patterns of Moral Judgement During Adolescence and Early Adulthood *Developmental Psychology*, Vol. 30, No. 5
- Şahin M (1998)** *Spor Ahlakı ve Sorunları*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Şemin R (1954)** *Çocukta Ahlaki Davranış ve Ahlaki Hüküm*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul.
- Şemin R (1968)** *Karakter Formasyonu* Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Şemin R (1973)** *Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri* 2. baskı, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Şemin R (1979)** *Çocukta Ahlaki Davranış ve Ahlaki Yargı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Tausch R (1979) *A. M. Erziehungspsychologie*. Verlag Für Psychologie Dr C J Hogrofe Göttingen.

Trautner HM (1991) *Lehrbuch der Entwicklungspsychologie*, Göttingen: Hogrefe Verlag.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (1988) *Olimpik Hareket*, Hürriyet Gazetesi Matbaası, İstanbul.

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (2001) “TMOK Fair Play Karikatür Yarışması Artık Uluslar arası”. Olimpiyat Dünyası. 20. 2001

Wagner WG (1996) *Optimal Development in Adolescence: What is it and how can it be encouraged?* Counseling Psychologist.

Walker LJ (1984) *Sex Differences in the Development of Moral Reasoning*, A Critical Review, Child Development.

Whoods CJP (1996) *Gender Differences in Moral Development and Acquisition: A Review of Kohlberg's and Gilligan's Models of Justice and Care*, Social Behaviour and Personality, vol.24

Wright D ve Croxen M (1989) *Ahlak Yargısının Gelişimi*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt: 22 Sayı: 1, Ankara.

Yavuzer H (1991) *Çocuğun Ahlak ve Kişilik Gelişiminde Sporun Rolü*, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, Meva Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Yıldıran İ., Yetim A.(1996) "Orta Öğretimde Beden Eğitimi Dersinin Öncelikli Amaçları Üzerine Bir Araştırma", Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. L 3 (1996). s. 39-43.

Yıldıran İ (2002) “Fair Play Kapsamı, Türkiye’deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri” 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi 27-29 Ekim 2002 Antalya.

Yörükoğlu A (1989) *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, 6. Baskı Özgür Yayım Dağıtım, İstanbul.

10.EKLER

Değerlerin Belirlenmesi Testi

Açıklama:

Bu ölçek, insanların sosyal problemler hakkında ne düşündüklerini anlayabilmek için hazırlanmıştır. İnsanlar genellikle doğru ve yanlış konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bu ölçekteki problemlere herhangi bir matematik probleminde olduğu gibi doğru cevap bulmak söz konusu değildir. Bu ölçekte, bir kaç olayla ilgili düşünceleriniz sorulacaktır. Böylelikle, sizin sosyal problemler hakkında neler düşündüğünüzü öğrenmek istiyoruz. Verdiğiniz cevaplar, grubun ortalamasını bulmak amacıyla kullanılacak ve cevaplarınız kimseye gösterilmeyecektir. Ölçekteki olayları dikkatle okuyunuz. Önce, olayın bütünü hakkında sorulan A, B, C seçeneklerinden birini işaretleyiniz.

Sonra, olay ile ilgili olarak olayın altında verilen 10 maddeyi tek tek okuyarak, size göre her maddenin önemlilik derecesini (çok önemli, önemli, biraz önemli, az önemli, önemsiz) seçeneklerinden birini ilgili sütuna (x) işareti ile işaretleyiniz. Daha sonra, bu 10 madde içinden sizce en önemli olan 4 maddeyi seçerek, belirlediğiniz önem sırasına göre 10 maddenin altında bulunan en önemli, ikinci en önemli, üçüncü en önemli, dördüncü en önemli bölümündeki (-----) parantez içine madde numaralarını yazınız. Ölçekteki, bütün maddeleri cevaplayınız Doğru, içten, samimi vereceğiniz cevaplar ile araştırmanın güvenilir sonuçlara ulaşmasına katkıda bulunacaksınız.

Ölçeği cevaplayarak yaptığınız yardım ve büyük katkılar için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Yrd. Doç.Dr. Mehibe AKANDERE

Bed. Eğt.Öğrt. E.Dilara GÜLER

KİŞİSEL BİLGİLER

Okulunuzun Adı:

Sınıfınız:

Cinsiyetiniz:

Branşınız:

Değerlerin Belirlenmesi Testini nasıl cevaplandıracağınız aşağıda verilen örnek bir olay üzerinde gösterilmiştir. Verilen olay gerçek bir sosyal problem değildir örnek niteliğini taşımaktadır.

ÖRNEK OLAY

Frank Jones bir araba satın almak istemektedir. Evlidir ve iki çocuğu vardır ve orta halli bir kazancı vardır. Alacağı araba ailenin tek arabası olacaktır. Genellikle arabasını işe gitme ve gelmede, şehir içinde ve arada sırada tatile gitmek için kullanacaktır. Ne tür bir araba almaya gelince, bir çok konunun düşünülmesi gerektiğini fark eder. Frank Jones daha geniş kullanılmış bir araba mı almalı yoksa daha küçük parasının yeteceği yeni bir araba mı almalı? Düşünülmesi gerekli konulardan bir kaçını aşağıda vermiştir.

Frank Jones ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz).

- A) ----- Yeni bir araba almalı
B) -----Kararsızım
C) -----Kullanılmış araba almalı

Eğer siz Frank Jones olsaydınız, hangi arabayı alacağınıza karar verirken verilen ifadelerin her biri ne kadar önemli olurdu?

ÖNEM DÜZEYİ:

Çok önemli	Önemli	Biraz önemli	Az önemli	Önemsiz	
				x	1-Araba satıcısı ile Bay Frank'in aynı mahallede oturup oturmadığı (cevaplayan kişi için birinci maddenin önemsiz olduğunu göstermektedir.)
x					2- Kullanılmış arabanın yeni arabadan daha ekonomik olacağı (cevaplayan kişi için ikinci maddenin çok önemli olduğu görülmektedir).
		x			3- Arabanın renginin Frank'in favori rengi olan yeşil olması (cevaplayan kişi için üçüncü maddenin biraz önemli olduğu görülmektedir).
				x	4- Arabanın önden çekişli olması (cevaplayan kişi için dördüncü maddenin önemsiz olduğu görülmektedir).
x					5- Geniş bir arabanın daha iyi olduğu (cevaplayan kişi için beşinci maddenin çok önemli olduğu görülmektedir).
				x	6- Arabanın önünün genişliği (cevaplayan kişi için altıncı maddenin önemsiz olduğu görülmektedir).

Yukandaki listeden size göre en önemli olan dört maddeyi seçiniz.

En önemli (---5---)

İkinci en önemli (---2---)

Üçüncü en önemli (---3---)

Dördüncü en önemli (-- 1 ---).

Cevaplayan kişi en önemli olarak 2. ve 5. maddeleri seçmiş işaretleme yaparken ise en önemli olarak seçtiği bu maddeleri tekrar okumuş ve araba almada en önemli olarak 5. maddeyi seçmiştir en önemli ifadesinin önündeki boşluğa maddenin numarasını yazmıştır. Aynı işlemi 2., 3., 4. önemlilik sıra içinde aynı şekilde uygulamıştır. İkinci en önemli olarak 2. madde, üçüncü en önemli olarak 3. madde, dördüncü en önemli olarak 1. maddeyi seçmiş ve verilen boşluğa yazmıştır. Aşağıda verilen üç olayı örnek olayda verilen şekilde cevaplayın.

BASKETBOLCU ALİ

Bir basketbol turnuvasının final maçı oynanmaktadır. Rıza; 25. Yıl takımının en iyi, en skorer oyuncusudur. Eğer o olmazsa takımının maçı kazanması söz konusu değildir.

Bu durumu fark eden 50. Yıl takımının çalıştırıcısı, kendi oyuncusu olan Ali'ye, Rıza'yı sakatlamasını söyler.

Ali ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz).

- A)----- Rıza'yı sakatlamalı
B)----- Rıza'yı sakatlamamalı
C)-----Kararsızım

ÖNEM DÜZEYİ:

Çok önemli	Önemli	Biraz önemli	Az önemli	Önemsiz	
					1-50Yıl takım antrenörünün bu şekilde elde edeceği başarı sizce ne kadar önemlidir?
					2-Sakatlanan oyuncunun bir daha spor yapamayacak olması sizce ne kadar önemlidir?
					3-Takımını bu müsabakaya en iyi şekilde hazırlayan 25.Yıl takım antrenörünün maçı kaybetmesi sizce ne kadar önemlidir?
					4-Ali'nin, Rıza'yı sakatlaması ile takımının elde edeceği haksız başarı sizce ne kadar önemlidir?
					5-Ali'nin kendisine basketbolu öğreten, yıllarca emek veren birinin isteğini gerçekleştirecek olması sizce ne kadar önemlidir?
					6-Ali'nin, antrenörünün dediğini yapmadığı takdirde bir daha o takımda oynayamayacak olması sizce ne kadar önemlidir?
					7-Ali'nin kasti faul yapması durumunda, maçtan diskalifiye edilecek olması ne kadar önemlidir?
					8-Ali'nin, ailesinin kendisine öğrettiği "başkalarının hakkına saygılı ol" ilkesini çiğneyecek olması sizce ne kadar önemlidir?
					9-Ali, bu maçta, antrenörünü dinleyerek kasti faul yaparsa, bir sonraki maçta da antrenörün aynı şeyi isteyecek olması sizce ne kadar önemlidir?
					10-Ali'nin, bu maçta yapacak olduğu hareketin hayatı boyunca bilinçaltına yerleşecek olması sizce ne kadar önemlidir?

Yukarıdaki listeden size göre en önemli olan dört maddeyi seçiniz.

En önemli (-----)

İkinci en önemli (-----)

Üçüncü en önemli (-----)

Dördüncü en önemli (-----)

HALTERCİ AHMET

Ahmet, yurtiçinde ve yurtdışında birçok başarıya imza atmış bir haltercidir. Spor yaşamının son döneminde olimpiyat yarışmalarına katılmaya hak kazandı. Kendisinin en iyi derecesi 275 kg.'dır. madalyayı alabilmesi için 280 kg kaldırması gerekmektedir.

Ahmet'in bütün hayali olimpiyat madalyasını kazanarak, spor yaşamını taçlandırmak ve ülkesini başarılı bir şekilde temsil etmektir.

Ahmet, bu amacını gerçekleştirebilmek için doping kullanması gerektiğini düşünmektedir ve bu düşüncesini antrenörüne söyler.

Ahmet ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz).

- A)-----Doping kullanmalı
B)----- Doping kullanmamalı
C)----- Kararsızım

ÖNEM DÜZEYİ:

Çok önemli	Önemli	Biraz önemli	Az önemli	Önemsiz	
					1-Ahmet'in spor geçmişindeki başarılar sizce ne kadar önemlidir?
					2-Ahmet'in kendi hayalini gerçekleştirebilmek için kural dışı davranması sizce ne kadar
					3-Ahmet'in doping kullandığının tespit edilmesi halinde, geçmişi başarılarla dolu isminin lekelenmesi sizce ne kadar önemlidir?
					4-Ahmet'in doping kullandığı tespit edilmemesi halinde elde ettiği başarı sizce ne kadar önemlidir?
					5-Ahmet'te doping tespit edilmesi halinde; ülkesini temsil ediyor olması sizce ne kadar önemlidir?
					6-Ahmet'te dopingin tespit edilmemesi halinde bu başarı ülke adına sizce ne kadar önemlidir?
					7-Ahmet'in antrenörünün kuraldışı bu olaya göz yumması sizce ne kadar önemlidir?
					8- Ahmet'in doping kullandığı ortaya çıktığı takdirde; ülkesindeki genç sporculara kötü örnek olacak olması sizce ne kadar önemlidir?
					9-Eğer Ahmet dopingle başarı elde ederse, doping kullanmayan diğer sporculara haksızlık etmiş olması sizce ne kadar önemlidir?
					10-Ahmet'in sağlığı için dopingin zararlı olması sizce ne kadar önemlidir?

Yukarıdaki listeden size göre en önemli olan dört maddeyi seçiniz.

En önemli (-----)

İkinci en önemli (-----)

Üçüncü en önemli (-----)

Dördüncü en önemli (-----)

KALECİ VAROL

Sezonun son futbol maçı oynanacak. Varol İzmir takımının kalecisi, Osman İstanbul takımının forvet oyuncusu. Osman, Varol'un çocukluk arkadaşıdır.

Eğer maçı İstanbul takımı kazanırsa şampiyon olacak. İzmir takımı ise seyircisi ve prestiji için kazanmak istiyor.

Osman bu maçta gol atamazsa, takımdaki yeri tehlikeye girecek. Bu durumu Varol'a anlatır ve Onun yardımcı olabilmesi için, bu maçta kendisinden bir gol yemesini ister.

Varol ne yapmalı? (Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz).

- A)----- Osman'ın isteğini yapmalı
B)----- Osman'ın isteğini yapmamalı
C)----- Kararsızım

ÖNEM DÜZEYİ:

Çok önemli	Önemli	Biraz önemli	Az önemli	Önemsiz	
					1-Varol ile Osman'ın çocukluk arkadaşı olması sizce ne kadar önemlidir?
					2-Osman'ın gol atamaması taktirde kadro dışı kalacak olması sizce ne kadar önemlidir?
					3-Osman'ın Varol ile olan arkadaşlığını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemesi sizce ne kadar önemlidir?
					4-Osman'ın Varol dan yardım isterken; Onun prestijini hiçe sayması sizce ne kadar önemlidir?
					5-Varol'un, Osman'a yardım etmek için, kendisine güvenen takım arkadaşlarını hiçe sayması sizce ne kadar önemlidir?
					6-İzmir takımının maçı kaybetmesi durumunda, taraftarların üzülecek olması sizce ne kadar önemlidir?
					7-Varol'un "iyi kaleci" olarak biliniyor. Bu golü yediği taktirde gözden düşecek olması sizce ne kadar önemlidir?
					8-Varol'un golü yemesi durumunda, Osman'dan alacağı 50 milyar sizce ne kadar önemlidir?
					9-Böyle bir şike ile İstanbul takımının şampiyon olması sizce ne kadar önemlidir?
					10-İstanbul takımının haksız şampiyonluğu ile, en yakın rakibi olan Ankara takımının şampiyon olamayacak olması sizce ne kadar önemlidir?

Yukarıdaki listeden size göre en önemli olan dört maddeyi seçiniz.

En önemli (-----)

İkinci en önemli (-----)

Üçüncü en önemli (-----)

Dördüncü en önemli (-----)

11.ÖZGEÇMİŞ

1977 Yılında Tekirdağ'da doğdu. 1995 yılında girdiği özel yetenek sınavında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümünü kazandı. 1999 yılında mezun oldu. 2000 yılında öğretmenliğe başladı. Halen Çanakkale Lapseki 25 Eylül İlköğretim Okulunda Beden Eğitimi Öğretmeni olarak çalışmaktadır.

12.TEŞEKKÜR

Yapmıő olduğum anketin istatiki iőlemlerini gerçekleştiren Yard. Doç. Dr. Ali Murat Sünböl'e, araőtırmam sırasında benden yardımlarını esirgemeyen Sedat Güler'e, Zekiye ve Beyti Uru'a teşekkür ederim.